

Guide till
**YDRES
 NATUR**
 53 UTFLYKTSMÅL

ÅKE BRUHN

TORPA

1. Häradsbäcken med Skrällshål 13
2. Lilla Hyltestugan 14
3. Helgaklint och varggropen 15
4. Pukaberget 16
5. Fågelmaderna 17
6. Rås ädellövskog 18

TORPÖN

7. Torpöns naturreservat 19
8. Bodaberget och Bodaviken 20
9. Börshults utsikt 22
10. Börshult lövskog och Sveriges största alm 22
11. Sommen 24

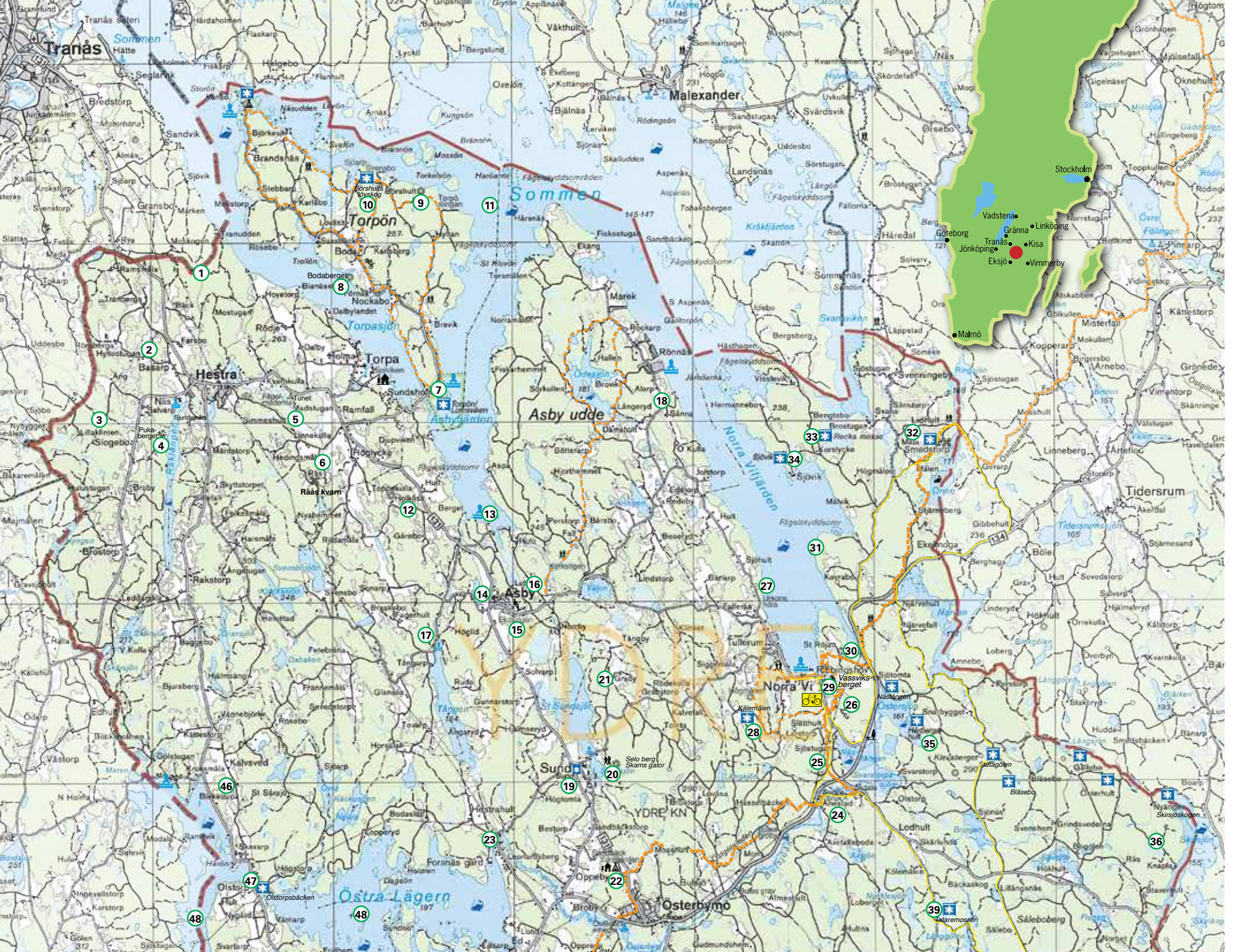
ASBY

12. Holkåsa 27
13. Spikudden 28
14. Hedners park 29
15. Asby ekdunge 31
16. Asby crossbana och alsumpskog 32
17. Jättegrytor vid Tången 33
18. Asby uddes odlingslandskap 34

SUND

19. Sunds naturreservat 36
20. Skams gator och Selo berg 37
21. Graby 39
22. Ukreda 40
23. Forsnäs fiskväg 41
24. Bulsjöån med Sunds bruk 42

Tranås

Malexander

Stockholm

Vadstena
Tranås
Jönköping
Eksjö

Linköping
Kisa
Vimmerby

Malmö

Tidersrum

Norra V

Österbymo

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

Sommen

Torpön

Hestra

Asby udde

Sund

Östra Lägern

Österbymo

Göteborg

Malmö

Tidersrum

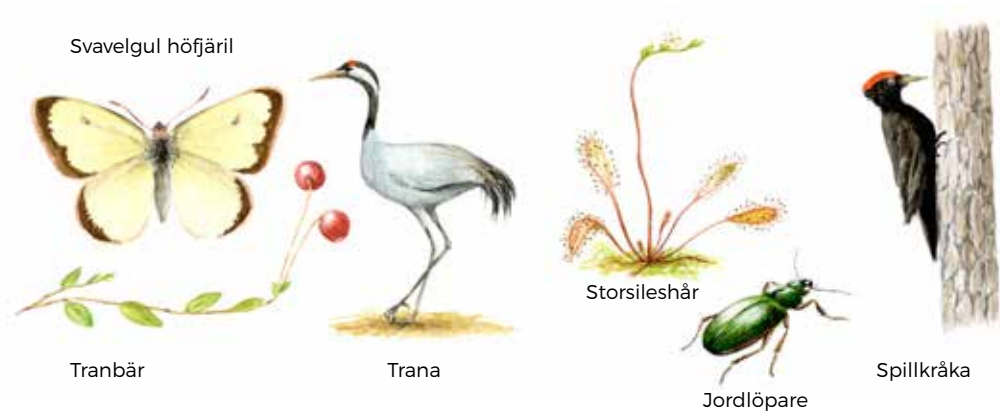
Norra V

Österbymo

ÅKE BRUHN

Guide till
**YDRES
NATUR**
53 UTFLYKTSMÅL

© Åke Bruhn och Ydre kommun, 2021.

Text: Åke Bruhn

Foto: Åke Bruhn

Illustrationer: Bobo Hermanson, Qwack text & bild.

Formgivning: Kate Meurling, Qwack text & bild.

Detaljkartor @ Lantmäteriverket. Medgivande M2006/1451.

Bearbetning av detaljkartor Kate Meurling.

Andra omarbetade upplagan, 2021.

Första upplagan 2008. Andra tryckningen 2014.

Tryck: CO-PRINT | EU 2021.

ISBN 978-91-519-9760-5

INNEHÅLL

Upptäck Ydres fantastiska natur	5
Landskapet formas	6
Människan danar landskapet	7
Allemansrätten, att uppleva naturen ansvarsfullt	9
Ydres värdefulla biotoper	10
Bevara för framtiden	12

TORPA

1. Häradsbäcken med Skrällshål	13
2. Lilla Hyltestugan	14
3. Helgaklint och varggropen	15
4. Pukaberget	16
5. Fågelmaderna	17
6. Rås ädellövskog	18

TORPÖN

7. Torpöns naturreservat	19
8. Bodaberget och Bodaviken	20
9. Börshults utsikt	22
10. Börshult lövskog och Sveriges största alm	22
11. Sommen	24

ASBY

12. Holkåsa	27
13. Spikudden	28
14. Hedners park	29
15. Asby ekdunge	31
16. Asby crossbana och alsumpskog	32
17. Jättegrutor vid Tången	33
18. Asby uddes odlingslandskap	34

SUND

19. Sunds naturreservat	36
20. Skams gator och Selo berg	37
21. Graby	39
22. Ukreda	40
23. Forsnäs fiskväg	41
24. Bulsjöån med Sunds bruk	42

Cikada

NORRA VI

25. Liten naturskog och varggrop vid Lodstugan	44
26. Stupet i gölen	45
27. Urkons håla	46
28. Kålemåla knapp	47
29. Vassviksbergets naturreservat	49
30. Kungabordet	50
31. Norra Vi-fjärdens strandskogar	51
32. Smedstorp kulturresevat	52
33. Rocks mosse naturreservat	54
34. Sjöviks naturreservat	55
35. Herbergshults och Klevaberget	56
36. Skirshammar	58

SVINHULT

37. Sandstorpskärret med Stångåns källa	59
38. Gammelskog vid Stockröjan	60
39. Tataremossen	61
40. Korphålorna och Skuru myrtiljekärr	62
41. Svinhults hembygdspark	64
42. Susehål	65
43. Södra Bråta naturreservat	66
44. Bäckdal vid Börlingen	68
45. Bira källa	69

VÄSTRA RYD

46. Skavarp	70
47. Olstorpsbäcken	71
48. Lagersjöarna	72
49. Trolle kyrka och Rydsnäs ekhage	74
50. Brantefall	75
51. Lillängsgölen	76
52. Häradssjöbäcken och Munkabo skogsback	77
53. Uvaberget	79

Övriga naturreservat i Ydre	80
Vandringsleder	84
Östgötaleden, 150 mil led i Östergötland	86
Ordlista	87

Smörboll

Upptäck Ydres fantastiska natur

Med naturguidens hjälp kan du lätt finna några av Ydres finare naturområden fördelat på olika miljöer och någorlunda spridda över kommunens yta. De flesta områden som beskrivs är lättillgängliga med markerade stigar och kräver inte så stor ansträngning av dig för att få en fin naturupplevelse. Några platser har dock en ansträngande topografi, några är blöta och på en del ställen ligger döda träd i stor omfattning som gör promenaden mer strapatsrik. Men dessa miljöer är oftast artrika eller/och på andra sätt värdefulla, som därmed säkert tilltalar den riktigt intresserade.

2021 upprättades en naturvårdsplan över kommunen där ca 550 värdefulla naturområden beskrivs. Är du nyfiken

på mer än guidens utbud av Ydres vackra natur kan du finna naturvårdsplanen med karta på kommunens hemsida www.ydre.se, klicka på kartor och välj naturvårdsplaner när karta öppnats. Utöver beskrivning av varje område finns där också en lista över funna hotklassade arter och en bedömning vari objektets naturvärden ligger samt koordinater.

Till naturguidens beskrivningar finns förutom kartor också koordinater för att lätt hitta de olika platserna.

Koordinaterna anges i systemet **SWEREF 99 TM**.

Välkommen ut i Ydres vackra och varierade natur!

Landskapet formas

För mer än 70 000 år sedan började isen, som var starten på senaste istiden, breda ut sig med början i de svenska fjälltrakterna. För 20 000 år sedan var isen som tjockast med en mäktighet uppåt 3 km. Det är inte svårt att förstå att isen med sin ofattbara tyngd och ständiga rörelse i och med tillväxten i norr kunde bryta loss block från urberget och låta dem krossas och malas mot varandra. Mycket material frös fast i isen och kunde färdas långa sträckor.

Isen smälte sedan bort från söder under en tid av ca 10 000 år och för ungefär 11 000 år sedan befann sig iskanten i våra trakter. Vid avsmältningen blev materialet i isen liggande huller om buller blandat i alla kornstorlekar, från lerpartiklar upp till block. Denna jordart benämner vi morän till skillnad från sediment som har sorterats med hjälp av vatten och ibland vind.

Vid avsmältningen frigjordes enorma mängder vatten som forsade fram över,

under och i tunnlar och sprickor i isen, vattnet förde med sig jordmassor som tumlade runt i det höga trycket och därmed slipades mer eller mindre runda. När älvar vidgades avsattes materialet i form av isälvsdeltan eller som rullstensåsar vid tunnlarnas mynningar. Dessa bildningar kan man se fina exempel på i dels det geologiskt mycket intressanta grusområdet mellan Norra Vi och Ydrefors, dels mellan Torpa och Sund. Intill vägen mot Gnottneshult ett par km söder om Österbymo finns ett praktexempel på rullstensås, åsen har ett mycket markerat krön där den sträcker ut sig i sydlig riktning öster om Bräng.

Smältvattnet samlades i baltiska issjön, ett förstadium till Östersjön, vars vågor bearbetade stranden på landet som nu började höja sig efter att trycket från isen försvunnit. Den nivå dit havet nådde som högst kallar vi för högsta kustlinjen (HK), i Ydre ligger denna nivå på ca 135 meter

över dagens havsytta. En del issjöar, till exempel Storsommen, bildades i landskapet och gav upphov till lokala högsta kustlinjer som ligger högre än havets högsta yta. Ett exempel på sådan kan man se längs vägen mellan Ådala och Ydrefors, den syns som ett stenigt parti med horisontell utbredning ovan de jämna och blockfattiga grusmarkerna.

En spännande tanke är att Ydre, som till sin helhet ligger över HK, stack upp ur havet medan största delen av Östergötland var dränkt under vatten. Här hade alltså naturen kanske tusen års försprång på sig att grönska. På grund av sitt höga läge är Ydres jordarter starkt dominerade av morän, dock förekommer sediment eftersom det här och var har funnits vattendrag som avsatt mineraljorden i olika kornstorlekar.

Långt innan denna fas i Ydrelandskapets uppbyggnad fanns stora spänningar i berggrunden som fick till följd att förkastningar uppstod här och där. Detta skeende är orsaken till att landskapet har den dramatiska topografi det har och att vi har så många långsmala sjöar. Sprickdalar är orienterade mot sydost det vill säga samma riktning som isen rörde sig och isälvsedimenten avlagrades.

Sparvuggla

Människan danar landskapet

Jordbruket är givetvis en stor och avgörande faktor för landskapsbildningen och arters utveckling. Med ökande befolkning har odlandet brett ut sig på skogsmarkens bekostnad. I det gamla bondesamhället nyttjades skogen i stor utsträckning till bete, förr var djuren uthägnade från inägomarker medan de i dag är inhägnade i inägorna. Skogsbeten är numera ovanliga men i Ydre finns ett par fina exempel på denna biotop, dels vid Kålemålen vid Norra Vi och dels vid Lilla Hyltestugan väster om Hestra. Skogar som varit betade under lång tid kan uppvisa en rik flora av örter och buskar. I skogsbygden var svedjebruket utbrett, man högg ner skogen och brände området varpå man kunde odla svedjan ett par år. Därefter nyttjades den till bete ett tag tills skogen åter erövrade platsen. Spåren av svedjebruket står ännu att finna i form av mindre stenrösen (plockrösen) och tar man ett spadtag kan man ofta finna kolbitar grunt nedbäddade i jorden.

Ängsmarker slogs med lie, höet gavs till djuren under vintern och gödseln spreds på de små åkrarna. Detta jordbruk magrade ut ängarna och gav förutsättningar för en rik flora av växter som är känsliga för konkurrens vilket också förde med sig ett rikt insektsliv som i sin tur gynnade mångfalden av fåglar. Biologiska mångfalden i landskapet växte sig mycket rik. Lövträd nyttjades till fodertäkt genom hamling, vilket gjorde att träden kunde bli mycket gamla och därmed värdefulla för både djur- och växtliv. Det finns, som exempel, närmare 1500 arter som är knutna till ek vars ollon utgjorde föda till fritt gående grisar.

Med tiden kom maskiner som gjorde

att åkrarna blev större, konstgödseln medförde att ängsmarker och åkrar gödlades kraftigt. Man slutade med att beta skogen och djuren fick gå närmare gårdarna och beta på före detta slättermark som nu blivit mer produktiva. Den intensiva driften utarmade snart markernas mångfald med hjälp av besprutning på åkrarna. Som tur är har en del marker i Ydre klarat sig från konstgödsling, till exempel Södra Bråta, och gamla träd har sparats i gårdars närhet, ekhagarna är ju ett av Ydres starka karaktärsdrag.

Numera kan landskapet hållas öppet mycket tack vare att jordbrukarna kan få stöd från EU till detta och andra åtgärder som att hålla rösen i skick, hamla träd, spara alléträd m.m. Dock har arealen odlad mark minskat stort jämfört med gamla bondesamhället.

Rester av kolarkojans spis.

Med industrialismen blev skogen, som tidigare bara användes för husbehov, mer värdefull. Kolning var under en epok ett vanligt inslag i skogarna, här och var stöter man på minnen i form av igenvuxna kolbottnar och rester av kolarkojornas spisar. Genom storskogsbrukets inträde förändrades skogslandskapet radikalt genom att öppna lövskogar har ersatts med täta barrskogar, gammelskogar försvunnit och stora arealer våtmark dikats ut. Moderna skogsbruket har medfört en minskning av mångfalden i våra förr så rika skogar, även om vi nu har många fina skogsområden är det ju ändå bara fragment av det gamla skogslandskapet. Sedan 1990-talet har minskandet av arter bromsats avsevärt i och med ett allt större hänsynstagande i skogsbruket och bildande av många nya reservat.

Allemansrätten, att uppleva naturen ansvarsfullt

I Sverige är vi lyckligt lottade med att ha allemansrätten som ger oss rätt att vistas i naturen. Med stöd av denna urgamla sedvanerätt får man röra sig fritt i markerna, tomtmark undantaget, det är även tillåtet att campa en natt utan att fråga markägare. Vidare får man göra upp eld samt plocka bär och svamp, viktigt är dock att

hålla sig informerad om eventuell eldningsförbud och att elda på platser där man inte ställer till med skada, exempelvis ska man aldrig elda på torvmarker som lätt tar eld eller hållar som spricker efter eldning.

Allemansrätten innebär lika mycket ansvarstagande som frihet, tänk på att inte störa vare sig djurliv eller människor och att det ej är tillåtet att skada levande träd och buskar samt att man ej får beträda åkrar med växande gröda.

Lingon

Ydres värdefulla biotoper

Varje landsdel har några arter och miljöer som är karaktäristiska för just det området. I Ydre har vi den dramatiska topografin i landskapet som ju ligger högt beläget över havsnivån, högsta punkten i kommunen är vid Stenabo i Västra Ryd socken med 328 m.ö.h., vilket också är högst i Östergötland. Med detta följer gott om svårtillgängliga branter där skogen inte nyttjats så hårt, dessa miljöer är nu värdefulla refugiala miljöer för hotade arter. Branter orienterade mot norr och öster är särskilt värdefulla för svampar, mossor och lavar medan väst- och sydvända branter med eller utan skog utgör lämpliga häckningslokaler för berguv, pilgrimsfalk och andra fåglar.

Hagmarker med gamla ekar är en naturtyp som ger karaktär åt stora delar av Östergötland och i Ydre finns flera områden med sammanhängande ek-

Mosippan

bestånd, främst i hävdade hagmarker men även i igenväxta odlingslandskap och som rester i kulturskogar. Gamla ekar hyser höga biologiska värden, minst 1500 arter är knutna till ek. Många av dessa arter är hotade så fortsatt skötsel av ekhagarna och frihuggning av enstaka träd i skogsmarken är viktig för bevarandet av mångfalden.

I Ydre har vi förmånen att ha rikligt med sjöar, många av dem är sprickdals-sjöar med klart och rent vatten. Främsta exemplet är självfallet Sommen som hyser en del intressanta arter som till exempel

egen rödingstam och två öringstammar samt ett värdefullt fågelliv med bl.a. havsörn, pilgrimsfalk, fiskgjuse och storlom. Tillsammans med övriga kommuner runt Sommen har vi ett särskilt ansvar för att bibehålla sjöns renhet.

I kommunen finns flera relativt opåverkade vattendrag som ger fristad åt arter som öring, utter och flodpärlmussla. Längs vattendragen står ofta naturskogsartade blandskogar med höga biologiska värden och många krävande arter representerade. Silverån, Häradsjöbäcken och Häradsbäcken är exempel på vackra vattendrag med mindre mänsklig påverkan.

På några platser kan man finna slutande kärr vilket är en ganska ovanlig naturtyp i denna del av landet. Genom lutningen blir våtmarkerna näringsrika och utgör växplats för en rik flora av kärleväxter och mossor, på denna typ av kärr är det inte ovanligt med källor som på Skuru sluttningsskärr med sin förekomst av myrlilja och Nyängens sluttningsskärr. Sandstorpskärrret är ett gott exempel på

lättillgängligt sluttningsskärr.

En annan typ av myr är tallmossen som här är vanlig, de är näringsfattiga och rikligt bevuxna med fattigris som kråkbär, odon och skvattram. På några mossar växer dvärgbjörk som i övrigt nästan saknas i Östergötland.

Områden med avlagringar av isälvsgrus är magra marker där tallen bättre klarar av vattenbristen än andra trädslag. I denna naturtyp är floran ganska sparsam men på några platser går det att finna den allt mer ovanliga mosippan.

Skvattram

Fjärrgölen

Bevara för framtiden

Naturmiljöer kan skyddas på olika sätt. Inom EU finns ett nätverk av värdefulla naturtyper kallat Natura 2000, detta innefattar en mängd olika naturtyper med olika kriterier som till exempel fågel-direktivet och habitatsdirektivet vilka är de som förekommer i Ydre. I Natura 2000-områden får man ej utföra åtgärder som påverkar naturvärden utan samråd.

Den vanligaste formen av skydd är naturreservat som bildas av länsstyrelse eller kommun vilka också ska sköta området enligt upprättad skötselplan. Reservat användes vanligen för området som är från 20 hektar stora. Antingen köper staten in marken eller så behåller markägaren den mot intrångsersättning.

Mindre områden kan skyddas med biotopskydd som bildas av Skogsstyrelsen på skogsmark och Länsstyrelsen på annan mark. Markägaren behåller marken men ersätts för värde och intrång. Skyddet är beständigt. På jordbruksmark finns ett generellt biotopskydd för värdefulla miljöer såsom stenmurar, alléer och åkerholmar med mera. Naturvårdsavtal är ett annat sätt att skydda mindre naturområden, Skogsstyrelsen eller Länsstyrelsen tecknar

då ett avtal med markägaren där denne förbinder sig att bevara eller utveckla områdets naturvärden, med eller utan skötsel. Avtalet är tidsbegränsat.

En äldre form av skydd är att särpräglade föremål som till exempel gamla träd och flyttblock klassas som naturminne.

Känsliga arter kan ges skydd i form av djur- eller växtskyddsområde. Den vanligaste formen är fågelskyddsområde där det råder tillträdesförbud under häckningsperioden.

För att skydda stränderna och dess fauna och flora samt tillvarata allmänhetens tillgång till sjöar och vattendrag finns ett generellt strandskydd 100 meter från strandlinjen. Utökad strandskydd tillämpas vid större sjöar, som Sommen, och varierar mellan 150 och 300 meter.

Djur och växter som hotas genom plundring, jakt, plockning eller uppgrävning kan skyddas genom fridlysning. Bland annat är alla orkidéer och flertalet grod- och kräldjur helt fridlysta medan vissa arter som till exempel blåsippa får plockas, dock ej för försäljning.

Vill du veta mer angående fridlysta arter kan du kontakta Länsstyrelsen i Östergötland, www.lansstyrelsen.se/ostergotland

1. Häradsbäcken med Skrällshål

Häradsbäcken har ett naturligt flöde med fall och forsar genom vildvuxna löv- och barrskogar.

Häradsbäcken, som utgör gräns mellan Ydre och Tranås kommuner, har ett för Östergötland unikt lopp. Bäckens forsar fram genom kanjonliknande förklyftningar i berggrunden och längs flödet finns en serie fall med en fallhöjd om tillsammans 40 meter.

Är du uppmärksam kanske du kan få syn på någon av bäckens öringar i lugnvattnet efter forsar och fall. För att få syn på utter, som också finns här, krävs nog en del tålamod. På vintern kan man däremot få se dess typiska rutschkanor i snön.

Promenaden längs bäcken tar dig genom björk- och alsumpskogar. Vid Skrällshål, där de finaste fallen finns, står en barrnaturskog med stort inslag av gamla träd och död ved.

Här i den näst intill orörda skogen kan du hitta många intressanta växter och en stor artrikedom av mossor, lavar och svampar som t.ex. vedtrappmossa, stuplav och rävticka.

Fallet vid Skrällshål.

Terrängen längs vattendraget är inte helt lätt överallt, om man vill ta sig nedanför Skrällshål är det lämpligt att följa höjden på södra sidan ett par hundra meter så är det inte lika brant. Här bildar bäcken ett kvillområde genom alsumpskog, det är också vackert att se fallet från bäckdalens botten. Går man vidare mot sjön passeras en kvarnlämning.

Till Skrällshål går det en tydlig stig från skogsvägen söder om bäcken, parkering strax norr om Birgittakällan som lämpligen kan besökas samtidigt. Det går också att gå stigen från torplämningen Ängen och passera utsikten från berget söder om fallet där man kan njuta av vyn över skogslandskapet norrut.

Koordinater

Parkering: 6427320. 503310.
Skrällshål: 6427135. 503700.

Skogsbete ger en varierad och luckig skog.

2. Lilla Hyltestugan

Ett av Östergötlands finaste skogsbeten.

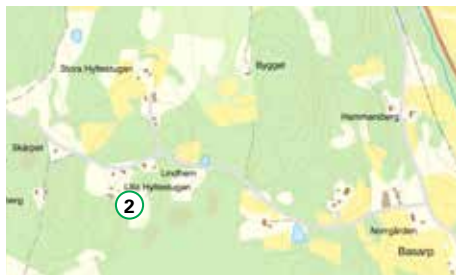
Vid Lilla Hyltestugan finns ett skogsbete som har lång kontinuitet av ålderdomlig skötsel. Här finns en del öppen mark men huvudsakligen är området bevuxet med en flerskiktad grandominerad skog. Här kan du vandra runt i en naturtyp som förr var vanlig men nu är sällsynt. Här går du på gamla brukningsvägar genom ömsom tät, ömsom gles skog och betraktar en rik flora som gynnats av det långvariga betet. Terrängen är varierad med allt från vattensamlingar med vattenblink och gull-pudra till berg med knotiga gamla tallar i lavtäck, på några ställen öppnar sig skogen till större gläntor och gammal ängsmark. Du får räkna med att ha sällskap av skogens kor som undrar vad du gör i deras skog, de är dock fredliga och stör inte alls. Skogen är skyddad med naturvårdsavtal vilket borgar för att den kommer fortsätta att skötas med bete och plockhuggning

Tittar de på blommorna?

för att bevara de mycket höga värden som finns här. En promenad här ger verkligen perspektiv på bondeskogens föränderlighet från när man sambrukade skog för virke och foder till djuren.

Koordinater 6424320. 502210.

Milsvidd vy över skogslandskapet.

Gropen var bred och djup.

3. Helgaklint och varggropen

Östergötlands högsta berg bjuder på en fantastisk vy över skogslandskapet. En varggrop minner om människans kamp mot vargen.

Från Helgaklint kan du njuta av en fantastisk utsikt över skogslandskapet i alla väderstreck. Den till stor del kala toppen är belägen 308 meter över havet och är därmed Östergötlands högsta tydliga berg. Det finns högre platser, men de är belägna på höjder som knappast upplevs som vad vi kallar berg. Här kan du slå dig ner och beundra landskapet som mest består av skog men en och annan gård skymtar. På berget och i dess branter står en värdefull gammal barrnaturskog som är rik på död ved och hänglavsprydda gamla träd. Skogen på berget är klassad som nyckelbiotop och är väl värd ett besök om du vill se gammal skog och en mångfald av lavar och mossor.

Till Helgaklint leder en tydlig stig från parkeringen vid Lilla Klinten, knappt 400 meter sydväst om berget.

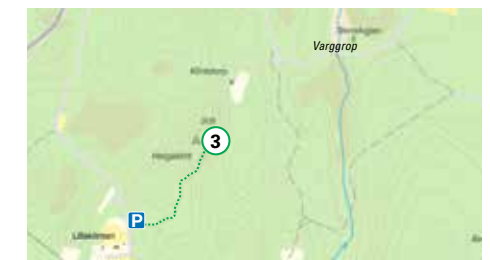
På vägen till Helgaklint kan du stanna

till och betrakta en varggrop någon km söder om gården Äng. Det är en grop som en gång grävdes i syfte att fånga varg. Varggropen är väl utmärkt i barrskogen intill bilvägen med en stolpe som ger information om dess ursprungliga storlek, fångstgropen syns ännu tydligt som en rejäl grop i marken trots att den delvis rasat igen.

Koordinater

Parkering: 6422535. 500690.

Varggrop: 6423030. 501305.

Pukaberget bjuder på en vacker vy över landskapet och en fin torrmarksflora.

4. Pukaberget

En vacker vy över Raklångensjön och dess omgivning.

Pukaberget vid Raklångens nordvästra sida, knappa två km sydväst Hestra, bjuder på en vacker vy över sjön och omgivande skogar i öster och söder. Utsiktsplatsen sköts föredömligt av markägare och närboende, platsen väl uppröjd så det är inget som skymmer den fina vyn mot öster medan du intar fiket vid utsiktens bänkar med tillhörande bord. Upp till berget leder en vältrampad stig som du kan ta antingen från vändplanen söder om berget via Slogebo eller vändplanen nordväst om berget. En promenad på ca 300 meter från söder medan norra alternativet ger nästan dubbla gångsträckan.

Koordinater

Utsikten: 6422450. 502980.
Södra parkeringen: 6422230. 503000.
Norra parkeringen: 6422710. 502690.

5. Fågelmaderna

Här finner du en av traktens bästa fågelsjöar som uppstått efter restaurering av våtmarken utmed Linna å.

Utmed Linna å fanns här förr våtmarker som man då nyttjade till slätter och bete för gårdarnas djur. Säkert kunde markerna uppvisa en rik mångfald av arter fram till att området torrlades under 1800-talets mitt för att istället användas som åkermark. Med torrläggningen utarmades våtmarkens flora och fauna och dess ekologiska funktion som utjämnande vattenmagasin vid högt vattenflöde försvann. 1997 började man genom uppdämning återskapa våtmarken, resultatet av detta blev den vegetationsrika sjö som du nu kan se här.

Fågelmaderna hyser nu ett rikt fågelliv. Sjön är lättillgänglig, i södra delen står ett fågeltorn som du når från väster via en markerad stig genom Linnekullas trevliga hagmarker. Från tornet eller vindskyddet

Skäggdopping

intill har du en fin överblick över sjön när du betraktar det stora utbudet av fåglar. Bästa tiden här är under våren då sjön sjuder av fågelsång och grodornas lekläten.

Koordinater

Fågeltorn: 6423020. 506710.
Parkering: 6422870. 506285.

FOTO: KATE MEURLING

Från fågeltornet har man bra uppsikt över sjön.

Skogen är vildvuxen.

6. Rås ädellövskog

En artrik naturskog med en sällsynt mängd ädla lövträd.

Alldeles norr om Rås står en sex hektar stor ädellövsdominerad naturskog i en östvärd brant som har få motsvarigheter i södra Östergötland. Området är med alla gamla lövträd och sina många mikroklimat en mycket värdefull biotop som hyser en stor mångfald av arter. Terrängen är inte helt bekväm överallt men på din vandring här kommer du att få se en mängd av ädla lövträd som man sällan skådar. På de gamla träden, och även på block, död ved, samt lodytor finner du en rikedom av krävande ovanliga moss- och lavararter som är beroende av denna skuggiga miljö som t.ex. de rödlistade lavarna aspgelélav och lunglav. På marken hittar du en lundflora med arter som trolldruva, springkorn, lundelm och bergbräsa.

Det är verkligen en upplevelse att vistas i ett så här stort område med ädellöv som är så vildvuxet, vanligen är denna typ av skog begränsad till mycket mindre områden än detta. Håll utkik efter fåglar, det finns många arter som trivs i denna speciella miljö som är skyddad som biotop-skyddsområde.

Du kan parkera längs vägen öster om området och gå ca 150 meter genom lätt terräng så når du lövskogsbranten.

Koordinater 6421680. 507220.

På områden med grundare jorddjup dominerar träjon.

7. Torpöns naturreservat

Reservatet är ett omtyckt besöksmål, vackert beläget vid Sommen.

Naturreservatet Torpön/Lomsviken på Torpöns sydspets utgör ett vackert och välbesökt utflyktsmål vid Sommens strand. På markerade stigar, en 400 m lång och en längre på 1200 m, tar du dig bekvämt genom reservatet, vilket domineras av tallskogar som biter sig fast i det grunda jorddjupet. Under tallarna täcks de magra markerna av en grågrön matta av renlavar, hus- och väggmossa. I fältskiktet växer lingon, blåbär och ljung, arter som inte har så höga krav på bördighet. Nere längs stranden hittar du blåtätel, pors och ängsvädd.

I södra delen av området är skogsmarken mer bördig med framträdande lövinslag, här finner du både lönn och hassel. Vårbrodd och blålocka är exempel på betesgynnade arter som vittnar om att markerna tidigare betats.

På din promenad genom den vildvuxna skogen kan du se tjäder och orre, bland småfåglar märks tofsmes och färggranna korsnäbbar.

På de små öarna, som också ingår i reservatet, häckar drillsnäppa, storlom som lånat området sitt namn och Sommens karaktärsfågel nr ett; fiskgjuse.

Lomsviken kantas av hållar med gamla tallar.

Nära landsvägen har Torpöns hembygdsförening iordningställt såväl kolarkoja som kolmila på för ändamålet ursprunglig plats, här tänds milan varannan höst och vaktas dygnet runt tills allt trä i milan har blivit till kol. Platsen minner om tider då kolning var en viktig näring i Sommenbygden, mesta kolet gick då till Boxholms bruk som var en stor förbrukare av kol vid järnframställning.

Koordinater 6424160. 510620.
Se karta sid 21.

Rastplats

Vyn över Torpasjön, en del av Sommen.

8. Bodaberget och Bodaviken

Bodaberget erbjuder en vacker utsikt över Sommen, berget omges av branter med gamla träd och välskötta hagmarker. En rik flora har klarat sig tack vare slätten i Bodaviken.

Till Bodaberget på sydvästra Torpön går en markerad stig genom vackra och välskötta hagmarker. Längs den 4-500 meter långa vandringen kan du passa på att njuta av den rika floran med betesgynnade växter.

Framkommen till Bodabergets topp belönas man med en vacker vy över Torpasjön, som denna del av Sommen kallas. Stigen till toppen är lättgången, men vill man se sig runt i branterna är terrängen mer av det oländiga slaget.

På och kring Bodaberget växer bland asp, lind och björk gamla tallar och ekar, några av de senare med åldrar uppåt 500 år. På dessa kan man med uppmärksamhet, och gärna lupp, hitta en del ovanliga lavar och mossor.

Under träden kan du botanisera bland trolldruva, lundelm och andra arter i den frodiga lundfloran.

Norr om berget, i Bodavikens inre del, ligger ett litet slätterkär som hyser en imponerande artrikedom beträffande våtmarksväxter. Många av dem är kalkgynnade och beroende av slätter för sin fortlevnad.

I kärret finner du en mängd fina arter att vila ögonen på, här växer orkidéerna tvåblad och kärknipprot. Du kan även se kärrvial, halvgräsen hartmanstarr och näbbstarr, samt gökblomster och slätterblomma för att nämna ett urval från denna lokal som det inte finns många motsvarigheter till runt Sommen.

Koordinater

Utsikten: 6426890. 508090.

Bodaviken: 6427155. 508325.

Parkering: 6426985. 508645.

Jungfru Marie nycklar (fläcknycklar).

9. Börshults utsikt

Från berget är utsikten över Sommens norra del magnifik.

Från denna höjd på Torpön har du en mycket vacker vy över denna del av Sommen och skogslandskapet norr om sjön. När du avnjuter fiket vid platsens bord och bänkar kan du studera en mängd öar som syns väl från denna höga position. Med kikaren beredd har du goda chanser att få se flera av Sommens karaktärsfåglar som fiskgjuse och skarvar, vilkas koloni syns väl då den lyser vit av fåglarnas spillning och träden som dött. Havsörn har du god chans att se då den numera häckar vid Sommen och har du tur kan du även få syn på pilgrimsfalk som jagar över sjön.

Till utsikten tar du dig via en markerad stig som leder från vägen där det går bra att parkera. En karta på rastplatsen ger god orientering över landskapet med Sommens öar framför dig.

Några av Sommens alla öar.

Koordinater

Utsikten: 6429230. 509960.

Parkering: 6429150. 509950.

Se karta sid 21.

Tibast

10. Börshult lövskog och Sveriges största alm

Den vildvuxna lövskogen på norra Torpön hyser en intressant och artrik lundflora och andra arter av växter och djur knutna till gamla lövträd. Intill växer Sveriges största alm.

Vid Torpöns norra strand ligger detta vidsträckta område med lövskog i sluttningen ner mot Sommen. Hela området är klassat som nyckelbiotop och ungefär hälften

ingår i Börshult naturreservat. Här finner man gammeltträdskontinuitet av ask, lind och alm. Även gamla aspar, björkar, ekar och lönnar växer i denna vilda skog.

Under träden växer mycket hassel och andra buskarter såsom måbär och tibast.

Området består till stora delar av gamla lövängar som vuxit igen, här har man en gång i tiden skördat sitt vinterfoder mellan träden som till stor del hamlades.

Detta kan man ännu se spår efter på en del träd, särskilt ett antal riktigt gamla lindar i norra delen.

Mångfalden av lövträd, många av dem gamla, bjuder på en fantastiskt artrik lavflora med sällsynta arter. Här kan du finna en rad av sällsynta lavar som t.ex. almlav och ekspik. På de gamla trädstammarna kan du också finna en mängd moss- och vedsvampsarter.

Även mångfalden av insekter är stor med hela 136 arter av skalbaggar funna vid en inventering av skogen. Flera av dessa arter är indikatorarter på värdefull lövskog.

Längs stigen, som från parkeringen går en slinga genom skogen, kan du bekanta dig med en förnämlig lundflora. Här hittar du sårlåka med sina blanka och vintergöna blad, underviol med hårsträng på undersidan, tandrot med svarta groddknoppar vid bladskäften, lungörtens sträva blad och hässlebrodd med risgrynlika ax och breda mjuka blad.

Från stranden kan du blicka ut över Svalön med sin mäktiga brant och flera andra öar mellan Torpön och fastlandet norr om Sommens klara vatten.

Intill vägen, alldeles öster om reservatet, står en magnifik jättealm. Denna jättealm mäter nära åtta meter i omkrets och delar sig i en mängd stammar på cirka tre meters höjd, säkert på grund av hamling för länge sedan. Grövre alm står ej att finna i Sverige och den är väl värd ett besök.

Almen är en imponerande syn.

Den gamla lindan hamlades för länge sedan för att få vinterfoder.

Koordinater

Parkering: 6429560. 508625.

Almen: 6429520. 509095.

Se karta sid 21.

Norra Vifjärden.

11. Sommen

Den stora sjön kan ståta med rent och klart vatten samt en mängd naturupplevelser av olika slag.

Sjön Sommen har synnerligen höga naturvärden med sitt klara vatten, rika fisk- och fågelfauna. I sjön finns över 300 öar, den största av dem är Torpön som kanske är svår att uppleva som en ö när man befinner sig där. Sommen omges huvudsakligen av skogsmark som på många platser är riktiga naturpärlor, liksom det levande odlingslandskapet som kan betraktas såväl från land som från sjön.

Fiskfaunan i Sommen omfattar 20 arter, mest intressant är nog storrödingen som är en relikform från istiden och återkommer till samma lekbottnar år efter år. Sjöns röding kan bli riktigt stor, vikter på runt 10 kg förekommer.

Insjööringen i Sommen är uppdelad i två stammar, en som leker uppströms i Bulsjöån och en som leker nedströms i Svartån. Även öringen kan bli stor, vikter på 13 kg har konstaterats. Bland andra fiskar man finner här kan nämnas nors, sik, stensimpa och siklöja som lokalt kallas för sommaströmming.

På några av öarna i sjön häckar fiskgusen som är en karaktärsfågel för sjön, en annan typisk fågel är storlommen som ger en mättad stämning på sommarkvällarna med sitt utdragna läte. På senare tid har skarven blivit en av sjöns vanligaste fåglar, dess koloni syns på långt håll då den tar ihjäl vegetationen på sin lilla ö

Storlom

med all spillning. Havsörn har återvänt efter lång tids frånvaro och häckar numera vid sjön. Kanske kan den knipa en och annan skarv. I branter utmed Sommen sitter nu åter berguven och utstöter sitt dova hoande i vårnatten och även pilgrimsfalk kan man få se på sin jakt över sjön.

Sommen, som har uppkommit genom sprickbildningar i berggrunden, är en näringsfattig (oligotrof) sjö med stort sikt djup i det klara vattnet. Sjön är uppdelad i två bäcken som skiljs åt mellan Torpön och fastlandet, det västra är lite mer påverkat av näring medan det östra är mycket näringsfattigt. I Ydre är det bara Torpasjön som tillhör västra delen.

De många fjärdarna och vikarna som består av sprickzoner i urberget och rensats upp av inlandsisen ger ett varierat landskap med rasbranter, flacka sandstränder, grusåsar, höga stup och sakta

sluttande hällar. Färdas du med båt är det inga problem att hitta vackra platser att göra strandhugg på. Friluftslivet i Sommen är intensivt med ett stort antal fritidsbåtar, särskilt frekventerat är det runt Torpön.

Flera av Sommens öar utgör fågelskyddsområden med tillträdesförbud under häckningsperioden, 1 april till och med 10 juli. Huvudsakligen är det fiskgusen som har bo på dessa ställen,

tänk på att den också kan häcka på andra platser som inte ingår i skyddsområde men även där kräver samma hänsynstagande.

Liksom längs Sommens stränder kan du på många av dess öar finna gamla orörda skogar som är av stor betydelse för mångfalden här. På Trollön i Torpasjön står en gammal hällmarkstallskog med stort inslag av torrakor och lågor. De solexponerade tallstammarna utgör en miljö som lämpar sig för hotade insektsarter.

Sommen myllrar av natursköna och intressanta platser, på Svalöns östra sida finns en mäktig brant som var sista häckningsplatsen för pilgrimsfalk i området, en lämplig plats återvända till för både falk och berguv.

I Svanaviken utanför Rocks mosse och även norr om Torpön finns intressanta fenomen med flytöar. Öarna ligger på botten av sjön men efter varmare perioder flyter de upp till ytan på grund av metan-gasen som bildas i dem. När de ligger i ytan på sensommaren blir öarnas stubbar synliga, dessa härrör från värmeperioden

under bronsåldern. När gasen tryter sjunker öarna för att åter visa sig om ett eller några år.

Den i särklass mest besökta platsen vid Ydres del av Sommen är färjeläget på norra Torpön, här går bilfärja över sundet mot fastlandet i norr.

Camping, höghöjdsbana och restaurang finns här också liksom möjlighet att hyra kanot eller kajak så du kan ta dig ut på upptäcktsfärd bland sjöns öar och vikar.

Ett givet mål för den naturintresserade är naturum Sommen som också finns här vid färjeläget. Naturum ger dig information och kunskap om livet i och kring sjön, de har ett digert program med utflykter, guidningar och föreläsningar m.m. Där kan du även boka in en guidad tur med den ångdrivna passagerarbåten Boxholm II, en oförglömlig upplevelse.

Som du förstår är Sommen en fantastisk miljö som tar lång tid att upptäcka, har du inte tillgång till båt finns det ett otal platser utmed dess långa strand där du kan hänföras av skönheten hos den stora sjön.

Svalön

Stigen går genom välhävdad betesmark till utsiktsplatsen.

12. Holkåsa

Från den vackra hagmarken vid Holkåsa erbjuds en bedårande utsikt mot Sommen och Torpön.

Vid Holkåsa finns en av traktens vackraste utsiktsplatser med en bedårande utsikt över skogarna runt Torpa samt Torpön med omgivande vikar av Sommen.

Platsen är lättillgänglig och välordnad med parkering och bänkar samt karta vid utsikten så du kan avgöra vilka platser du ser.

I den vackra betesmarken intill kan du gå på botanisk upptäcktsfärd bland betesgynnade växter som knägräs, backnejlika och jungfrulin. Hamlade askar, vidkroniga tallar, körsbärsträd och ett sällsynt stort hagtornsträd förstärker platsens mångfald och skönhet.

Koordinater

Utsikten: 6420940. 509320.
Parkering: 6420780. 509430.

13. Spikudden

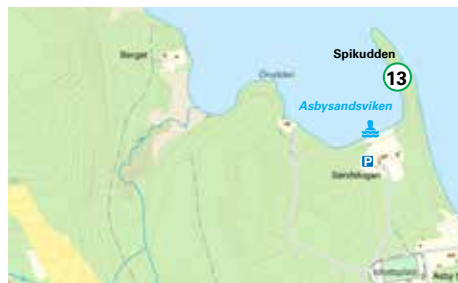
Vid Asby badplats sträcker sig en markerad ås ut i Sommen, bevuxen med ett bestånd av sällsynt gamla tallar.

Alldeles intill den fina sandstranden vid Asby badplats ligger Spikudden som är såväl geologiskt som botaniskt intressant. Området är riktigt vackert beläget med vy över Asbyfjärden, begränsad i öster av Hulubergets brant.

På den skarpa grusåsen ut i Sommen går du längs stigen på krönet bland sällsynt gamla tallar. Det är mäktigt att tänka sig att flera av de gamla träden har stått här i uppåt 400 år och blickat ut över Sommens yta. Tallarna är med sin ålder och det ljusa läget mycket värdefulla för lägre fauna och flora, på de gamla stammarna finner du bland annat grynnig blåslav och tallticka. På döda stammar ser

du tydligt hur växtvridna träd av den här åldern är, i torrakorna har också hackspetten mejslat ut bohål till fromma för ett flertal fågelarter.

Koordinater 6420340. 512045.

I den växtvridna gamla torrallan har hackspetten hackat upp bohål.

FOTO: KATE MEURLING

14. Hedners park

Lättillgänglig park grundad på 1800-talet.

I mitten av 1800-talet var Anders Hedner präst i Asby, han hade bl.a. ett stort botaniskt intresse och lät anlägga en park intill Lillsjön, eller Mathildas spegel, som Hedner kallade den efter sin hustru. Fler fantasifulla namn gav han till platser i parken såsom Ekoterrassen, Najadernas grotta, Eols håla, Älvtallen, Elfhem och Älfblick. I parken finns en mängd olika trädslag, många av imponerande dimensioner som t.ex. "Sveriges grövsta gran" som egentligen är en ädelgran. Längs den väl preparerade grusgången runt parken kan du se riktigt gamla tallar med tallticka och åldriga granar blandat med lövträd. Här finns flera rastplatser och en grillplats vid "lycksalighetens ö" intill lekparken samt en sagostig med fyndiga inslag som passar både vuxna och barn.

Informationsskyltar om såväl natur som kultur finner du utmed vandringen genom denna vackra miljö som parken utgör.

Parkeringsplatser finns i anslutning till parken som är tillgänglig även med hjälpmedel som rullstol och rullator.

Alldeles intill parken finns Skolmuseum och Andrew Peterson-museet som berättar

FOTO: MÄRTHA ANDERSSON

tar om hans liv efter flytten till Amerika som låg till grund för Wilhelm Mobergs utvandrarepos.

Vid torget strax ovan parken kan du även få dig en fika på lanthandels kafé, kanske mellan besöken i parken och Asby ekdunge.

Koordinater
Nedre parkering:
6418060. 511970.
Se karta sid 30.

Rörsångare

FOTO: KATE MEURLING

Sjön Tången.

Många ekar är gamla med håligheter i stammen.

15. Asby ekdunge

Ekdungen vid Asby är en lättillgänglig och vacker lövskog som erbjuder bekväm vandring i artrik miljö.

Aurorafjäril

Invid Asby samhälle kan du bekvämt ta dig fram på bekväma gångvägar genom en välskött och rofylld lövskog. Det vackra området domineras till största delen av ekar och delvis av rakstammiga aspar. Mot åkermarken i väster avgränsas lövdungen av en bred, mäktig stenmur och mot skogen i söder löper en vacker trädgårdsgård som skiljer den täta och mörka grandungen från detta ljusa leende landskap. Många av ekarna har uppnått hög ålder och rejåla dimensioner, några är ihåliga med mulm i hålrummet, ett flertal ovanliga lavar knutna till de gamla ekarna finns här och sannolikt kan man hitta krävande insekter.

Dungen är välskött med färbete och slyröjning, ett flertal gamla stenrosen finns här då hela området är fornlämningsområde som fossil åkermark. Längs stigen finns bänkar som bidrar till att göra denna vackra plats till ett lämpligt utflyktsmål för att inta sin medhavda fika.

Koordinater 6417560. 512430.
Se karta sid 30

16. Asby crossbana och alsumpskog

Två vitt skilda biotoper in till varandra.

Här, vid Asby vattenverk, kan du bekanta dig med två biotoper som inte alls liknar varandra trots närheten dem emellan.

Asby crossbana är en sandig miljö där marken hålls fri från vegetation med störning från motorcyklar som kör i det gamla sandtaget. Den öppna sanden är en förutsättning för flera insekter, inte minst biarter som gräver ut sina bohålor i sanden. Därför har länsstyrelsen tecknat ett naturvårdsavtal med markägaren för området som föreskriver fortsatt mänsklig störning. Utöver insekter kan du här se en intressant torrmarksflora som t.ex. den hotklassade diskreta blomman spindelört vilken finns här i en ovanlig rikedom i den karga sandmarken.

Alldeles intill meandrar en bäck genom en aldominerad sumpskog, här finner du en helt annan miljö som kräver stövlar för att kunna ta sig fram. Går du längs vattendraget får du se en rik flora som är

beroende av det höga grundvattnet. Här växer skogssäv i stora bestånd, strandlysing och topplösa som tillsammans med kabbeleka lyser upp med sina klargula blommor samt olika arter av starr och andra halvgräs. Skogen utgör en värdefull fuktig miljö, som bitvis kan vara lite besvärlig att gå i, med sina gamla träd och död ved samt den vackra slingrande bäcken men är väl värd ett besök.

Koordinater 6418360. 512980.
Se karta sid 30.

Spindelört

En fuktig och artrik miljö.

17. Jättegyttor vid Tången

Jättegyttor i artrik gammelskog.

Från sjön Tångens norra ände leder en vältrampad markerad 200 meter lång stig upp till Ydres enda kända jättegyttor i Kettlabergets östvända brant, berget har troligen fått sitt namn från kittlar som gryttorna kallats. Här kan du beskåda tre jättegyttor, den största 1,5 meter i diameter och nästan 2 meter djup. Det är märkligt att tänka sig att dessa jättegyttor har åstadkommits av vatten som med hjälp av stenar har gröpt ut berget efter inlandsisens bortsmältning.

I branten vid gryttorna står en gammal blandskog som hyser ett flertal hotade lavar såsom lunglav och västlig njurlav. Skogen, som är en sevärdhet i sig, är också rik på mossor och svampar samt hackspettar och andra fåglar.

Lunglaven blir klargrön vid väta.

Vid parkeringen står en skylt som informerar om jättegyttorna.

Koordinater
Parkering: 6416880. 510590.
Jättegyttor: 6417075. 510470.
Se karta sid 30.

Jättegyttorna är fyllda med vatten.

Vacker hagmark vid Marek.

18. Asby uddes odlingslandskap

Längs Asby uddes östra sida upplevs ett levande och välskött odlingslandskap med ett stort utbud av artrika lövskogar och hagmarker.

En tur med cykel eller bil längs Asby uddes östra sida bjuder dig på en naturskön upplevelse i ett levande och omväxlande odlingslandskap.

Längs den vackra vägen utbreder sig stora ängs- och hagmarker rikligt bevuxna med lövträd av allehanda slag. I slutningen ner mot Sommens klara vatten finns stora lövskogsområden med synnerligen rik mångfald.

Flera av hagmarkerna ligger intill vägen, men vid några av gårdarna ligger åkermarkerna närmast bebyggelsen och hagarna i slutningen ner mot Norra Vifjärden. Gemensamt för betesmarkerna är att de är välskötta och hävdade sedan lång tid tillbaka. Vandrar du runt i hagmarkerna kommer du att kunna se en mycket rik flora av växter som är knutna

till marker som brukats under långa tider. Träd av många olika slag hyser en mängd av lavar, mossor och insekter. Främst gäller detta de gamla ekar du ser här och var.

Flera områden som tidigare varit tätt bevuxna med skog har öppnats upp på senare år så landskapet är nu ännu ljusare än för några år sedan.

Vid Såna, längs vägen mot ångbåtsbryggan, står en av Ydres få hassellundar. Området har mycket stora naturvärden med sina grova hasselbuketter, den rika mängden död ved och mångfalden av trädslag. Här kan du studera en rik lundartad flora under de gamla träden som utgör hem för en värdefull moss- och lavflora. Håll ögonen öppna så kan du se en hel del fågelarter som mindre hackspett och andra fåglar som tar för sig

av dungens rika utbud av föda. Här har den numera nästintill utrotade vitryggiga hackspetten en gång häckat, vi får hoppas att dess trumningar åter kan höras här i framtiden.

Vid Rockarp och Marek har man en fantastisk vy över Sommen och landskapet med alla stenmurar och –rösen som visar att bygden har odlats länge. Hagmarken vid Rockarp hör till de finaste i Ydre med en enastående mångfald av betes- och slåttergynnade växter. Mellan hagen och sjön ligger ett hässle med ekar som breder ut sina kronor över buskarna.

Ett av de vackraste och mest värdefulla ekområdena ligger vid Sommens strand öster om Ekäng. Här står många gamla ekar, en del ihåliga och fyllda med mulm, som hyser en rad av hotade lavar och insekter.

Några hundra meter längre upp på uddens östra sida står en riktigt gammal jättetall alldeles intill stranden. Med sina 370 cm i omkrets är det svårt att hitta någon grövre i Ydre. Under mer än 300 år har tallen stått här vid Sommen, undrar hur många örnar och falkar som vilat på dess grenar...!

Koordinater

Såna hässle: 6423525. 517105.

Rockarp hage: 6425380. 515845.

Lummigt i hässlet vid Såna.

19. Sunds naturreservat

Vid Sund finns en av Ydres vackraste och värdefullaste ekhagar med en mängd gammelekar som hyser många hotade arter.

Läderbagge

Sunds naturreservat ligger vackert, på ömse sidor om väg 131, med utsikt över kyrkbyn nedan och Sundsjöarna med skogslandskapet som bakgrund i öster.

Reservatet består av vackra hagmarker med en mängd gamla ekar som utgör hemvist för ett stort antal arter av främst insekter och lavar knutna till de åldersstigna träden. Ett flertal rödlistade arter är funna i hagen. Många ekar är rotade inuti och fyllda med mulm, ett mjöl av dött trä, som t.ex. den ovanliga men för naturtypen karaktäristiska läderbaggen är beroende av. Utöver den är inte mindre än 12 andra ovanliga skalbaggsarter som lever i trädens håligheter är funna här.

Öster om byvägen står en grupp om sju ekar nära vattnet, de är alla klassade som

naturminne liksom den lilla ön i sjön som har en säregen flora och topografi.

Med luppen framför ögat kan du gå nära de grovbarkiga stammarna och betrakta krävande lavar som exempelvis rosa skärelav och gul dropplav. Vid vandringen bland ekarna kan du också betrakta markens flora som innefattar ett flertal växter som gynnas av att området betas, slättergubbe, revfibbla och svinrot är några exempel.

Intill vägen som går mellan gårdarna i byn står en magnifik gammal jätteek som benämns "likeken". Trädet är klassat som naturminne och har fått sitt namn av att begravningsföljen förr stannade till vid den och inväntade ringningen från kyrkan nedanför. Den gamla eken är nära nio meter i omkrets och i en hålighet har fladdermöss sin hemvist.

Efter promenaden bland kossorna i ekhagen kan du in ta din medhavda matsäck vid den iordningställda rastplatsen mittemot kyrkan.

Koordinater 6413375. 514600.

Gammal jätteek, i bakgrunden ihålig ek med mulm.

20. Skams gator och Selo berg

I ravinen står en vildvuxen naturskog och från berget ovan har man en vacker utsikt över Sunds kyrkby med omnejd. Längs den välordnade stigen får man information om såväl natur som historia.

Större
hackspett

Ravinen Skams gator har en intressant geologisk historia. Norr härom låg efter istiden en sjö som tappades ur genom sprickdalen, på kort tid sänktes vattennivån ca 40 meter. Allt finmaterial spolades bort och kvar ligger bara större block som vattenmassorna inte rädde på. Din vandring längs dalen är stundom lite besvärlig då det bitvis finns större anhopningar av block medan det på andra ställen är blött eller ligger döda träd i vägen, stövlar rekommenderas starkt. I botten rinner en bäck genom nästan opåverkad grandominerad skog med inslag av al, björk och lind. På granarna ser du gammelgranlav och på liggande döda träd växer vedticka som trivs i fuktig och skuggig miljö.

De otaliga blocken är täckta av mossa, här växer mörk husmossa, skuggsprötmossa och västlig hakmossa som är vanlig i det regniga sydvästra Sverige men här bara växer på skuggiga lokaler. Längs bäcken kan du se dvärghäxört, gullpudra och strutbräken. Bitvis är dalen nästan täckt med ormbunkar, mest majbräken.

En väl uppmärkt stig på Selo berg med informativa skyltar och vägvisare leder dig genom vackra tallskogar till den magnifika utsikten över Sund och den gamla rättarplatsen liksom förbi platsen där man en gång högg ut kvarnstenar ur berget. Här ligger en påbörjad kvarnsten kvar som minner om gamla tider. Här kommer du också förbi Selos kammare, en grotta i

Skyltar med vackra teckningar förgyller vandringen.

Utsikten från Selo berg.

branten där stortjuven Selo en tid ska ha gömt sig för länge sedan. Ravinen hittar du också till via skyltar från stigen. Berget bjuder på en fantastisk vandring som fylls med information om dess historia och sägner.

Koordinater

Parkering: 6413590. 515405.

Kvarnstenen blev aldrig färdig.

Björnmossa

FOTO: KATE MEURLING

Tjärblomster och solvända bidrar till att sätta färg på landskapet.

21. Graby

Graby hyser traktens största gravfält i vacker hagmark med rik betesflora.

Vid Graby ligger ett för trakten stort gravfält som härrör från yngre järnåldern.

Här ligger 125 gravkullar utspridda i en betesmark som delvis är bevuxen med tallskog, delvis har stora öppna ytor och ett område som är gles bevuxet med vackra hagmarksbjörkar.

Gravfältets läge tyder på att de väl-

dränerade jordarna kring Graby har en lång historia som odlad jordbruksmark.

Här kan du ströva omkring i lättgången terräng och njuta av den artrika flora av betesgynnade växter som trivs i den relativt torra hagen.

Bland backsörblomma, solvända och sällsynt rikedom av backsippa växer den sällsynta och späda spindelörten som här finns ovanligt talrik.

Solvända

Koordinater 6416105. 515295.

I bakgrunden skymtar Ydregården.

22. Ukreda

Alldeles vid Österbymo finns denna vackra hage med riktigt gamla ekar och en intressant flora.

På gångavstånd från Österbymo hittar du denna vackra hagmark som utgör ett viktigt inslag i landskapsbilden, alldeles söder om Ydregården och intill väg 131. I hagen står många mycket gamla, delvis ihåliga, ekar med grov bark. På de gamla träden kan du se hjälmbrosklav, gul dropplav och blyertsrav, för att nämna något ur den rika lavflora som de gamla stammarna hyser. Vid trädbaser kan du se oxtungsvamp och högre upp växer blekticka.

I fältskiktet kan du botanisera bland betesgynnade växter som backnejlika och ängsskallra.

Uppe vid Ydregården finns servering, boulebana och minigolfbana, härifrån kan du betrakta Österbymo och skogslandskapet söder om centralorten från ovan. Vid landsvägen står en stor, vacker ek och breder ut sin vida krona över vägen, en sevärdhet i sig som utgör en vacker fond till samhället nedanför när man närmar sig från norr.

Koordinater 6410100. 515930.

Oxtungsvamp

23. Forsnäs fiskväg

Lyckat exempel på nyskapad naturmiljö och ravin med ädellöv.

Vid Forsnäs kan du betrakta en lyckad omlodning av Bulsjöåns vatten för att bereda fisken möjlighet att ta sig uppströms förbi kraftstationen. Omlöpet är vackert utfört där det får slingra sig fram längs en väljordad promenadväg intill. Omlöpet fyller en viktig funktion bland annat för flodpärlmusslan vars larver sprider sig genom att sitta fästade vid öringsens gälar och på så sätt kan ta sig uppströms ån.

Nedanför omlöpet kan du se rester av en gammal kvarn och i ravinen längs vattendraget står en skog med många ädla lövträd. Skogen är rik på död ved som tillsammans med mångfalden av lövträd i den fuktiga miljön utgör substrat för en mängd krävande arter, främst mossor, lavar och landsnäckor.

Öring

Koordinater 6411290. 512320.

Du går bekvämt längs gångvägen när du betraktar fiskvägen.

24. Bulsjön med Sunds bruk

På sin väg från Östra Lägern till utloppet i Sommen vid Visskvarn, tar sig Bulsjön delvis fram genom stora myrmarker med rik flora och fågelfauna.

På andra ställen forsar ån fram över grund stenbotten. Längs stränderna står bitvis tämligen orörda strandskogar, såväl löv som barr, vilka hyser en rik mångfald av mossor, lavar och kärlväxter. Skogarna förstärker åns höga naturvärde även genom att erbjuda lämpliga häckningsplatser för fåglar som söker föda längs vattendraget. Vid Visskvarn finns ett omlöp för att göra det möjligt för öringen att vandra upp i ån till gagn för flodpärlmusslan som är beroende av öring för sin fortlevnad.

Uttern, som har ökat i södra Sverige på

Utter

senare år, lever sitt liv i Bulsjön och mellan Broby och Forsnäs har du god chans att få se dess ruschkanor i backarnas snö under vintern.

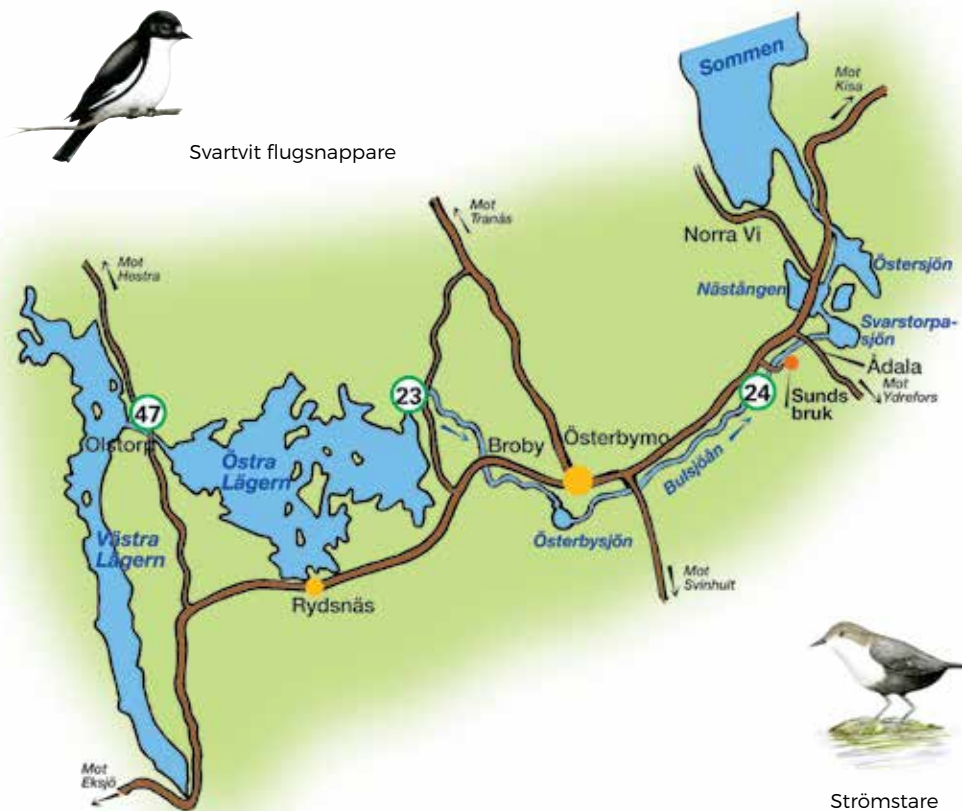
Längs de blöta stränderna växer en rik våtmarksflora. Fackelblomster, strandlysing och gul svärdsilja är riktiga färgklickar i myrlandskapet.

Båt är enda alternativet på många sträckor.

Svartvit flugsnappare

Strömstare

Vid Sunds bruk är Bulsjön lättillgänglig, här står en hyttruin och platsen är ett populärt utflyktsmål som är väl värt att spendera några timmar vid. Ån forsar här fram över grund naturlig stenbotten, kanske kan du få syn på en öring där den lurar på föda i lugnvattnet bakom en sten. Håll också utkik efter strömstaren som ofta syns i Bulsjöans strömmande partier. Den otroligt färggranna kungsfiskaren ses regelbundet vid Sunds bruk och ser du den kommer du aldrig att glömma den upplevelsen.

Koordinater

Sunds bruk: 6412725, 521465.

Bortom kvarnstenen skimtar minnen av bruket.

25. Liten naturskog och varggrop vid Lodstugan, gamla tallar vid sjöstugan

Lättillgänglig liten naturskog och sevärda gammeltallar.

Väster om sjön Nästängen och en halv kilometer från väg 134 ligger en barrnaturskog som trots sin lättillgänglighet är endast svagt påverkad av avverkningar. Genom områdets östra del går en sänka med en liten bäck som ofta är uttorkad sommartid. Här dominerar skogen av gamla grova granar, många be vuxna med gammelgranlav. I norr går berget i dagen ovan en mycket blockig brant, här dominerar tall med ett stort inslag av döda granar. Tallarna är riktigt gamla och grova, på ett par stycken syns tydliga spår efter blixtnedslag. På några tallar växer tallticka som kräver träd som är minst 150 år gamla. Västra delen domineras av tall med ett undre skikt av yngre gran. Inslag finns även av björk, lönn, rönn, ek och körsbär. Död ved finns i stora mängder över området, såväl liggande som stående och många av de stående granarna har

Skogen är vildvuxen trots sin ringa storlek.

dött till följd av torkan 2018 och påföljande angrepp av granbarkborre.

Den hotklassade orkidén knärot växer här i en sällsynt mängd över hela området och säkert finns här andra rödlistade arter, främst lavar.

Östgötaleden passerar genom området som är mycket lättillgängligt med bilväg ända fram och ger en fin naturupplevelse.

När du är här kan du också passa på att betrakta tre mycket gamla tallar som står intill vägen vid Sjöstugan 500 meter norrut. Tallarna står fritt i gammal inägomark och även här kan du titta på tallticka som funnit livsutrymme på de krokiga och knotiga träden. På stammarna sitter skyltar som talar om att tallarna har skyddats av Domänverket för länge sedan.

Några hundra meter sydsydost om skogen kan du betrakta en varggrop i tallungskogen, den är väl utmärkt och syns väl på den plana marken alldeles intill den mindre grusvägen.

Koordinater

Naturskogen: 6413500. 521535.

Tallarna: 6414015. 521645.

Varggrop: 6413140. 521650.

26. Stupet i gölen

Göl med stup och mosse som strand, många biotoper på liten yta.

Dold inne i skogen ligger denna mycket speciella plats. En liten göl med en vildvuxen tallmosse på ena sidan och ett högt lodrätt stup på den andra. Ovanför stupet, som försvinner rakt ner i gölen, kan du betrakta en riktigt fin hällmarkstallskog. Många av tallarna som klamrar sig fast i det grunda jordtacket är mycket gamla, finns de som säkert är runt 300 år gamla, många lutar och är vidkroniga. På flera av dem kan du se bohål och tallticka och på marken dominerar renlavar och andra lavar som klarar den torra miljön. Men, håll dig på betryggande avstånd från stupet när du betraktar utsikten.

I stupets nedre del finns en grotliknande hålighet där det ständigt är fuktigt med sipprande vatten, här finner krävande mossor livsutrymme.

Tallmossen på andra sidan gölen är tätt be vuxen med tallar, många av dem är krokiga och gamla. På marken dominerar skvattram, vars blommor under sommaren sprider sin starka doft. Närmast gölen är det gungfly så där ska du akta dig för att gå fram till vattnet.

Detta är mycket särpräglad plats med vitt skilda biotoper. Det höga stupet som försvinner i gölen ger platsen en helt egen, nästan överklig, karaktär. Du når det från skogsbilvägen i väster, knappa 100 meter bort.

Koordinater 6414960. 522080. Se karta 48.

Berget stupar rakt ner i gölen, en tall har fallit ned i vattnet.

27. Urkons håla

Sägenomspunnen plats i vildvuxen skog intill Sommens strand.

Till Urkons håla kommer du från parkeringen via en stig som slingrar sig ned för det branta berget vidare längs Sommens vildvuxna strandskog. Stigen är välmarkerad men ganska krävande då terrängen inte är den lättaste, men med rejält på fötterna så får du en fin vandring. Har du möjlighet så är ju sjövägen bekvämaste sättet att nå platsen.

Skogen i och nedanför branten är en värdefull miljö för arter som kräver gammal skog med död ved och/eller den skuggiga fuktiga miljö som bildas när vatten sipprar ned för berget. På gamla lövträd ser du lunglav, på det ormbunksdraperade stupet växer korallav och trädporella för att nämna några av alla de arter som trivs här. Fågellivet är också rikt här då alla döda träd gett livsutrymme för hackspettar och därmed hålhäckande fåglar, ute

Vy över Sommen från stigen.

på Sommens yta kan du se sjöfåglar och i luften finns goda chanser att se rovfåglar av olika slag.

Skogsområdet är klassat som nyckelbiotop och området söder om urkons håla, där terrängen är riktigt besvärlig, är skyddad som biotopskyddsområde.

Framkommen till Urkons håla kan du beskåda håligheterna i branten som uppkommit genom att berget spruckit och en del av det glidit ner och skapat utrymme mot det intakta berget. Här kan du också läsa på om sägnen om urkon som är inspärrad på denna plats i berget.

Koordinater

Parkering: 6418505. 519350.

Urkons håla: 6418520. 519610.

Det väldiga blocket vilar mot berget.

Vyn är storlagen över Norra Vi och Vassviksberget.

28. Kälemåla knapp

Från höjden vid Kälemålen bjuds en vacker utsikt och i de vildvuxna sluttningarna nedan är artrikedomen stor.

Till Kälemåla knapp kan ta du dig med bil norrifrån genom Högmålen och då stanna till vid pestkyrkogården ett par hundra meter efter gården, här fick traktens folk lov att begrava sina anhöriga vid den stora pesten 1710-1713. En stund till eftertanke över gamla tiders vedermödor.

Det går också utmärkt att ta sig hit via Norra Vi-leden som passerar Kälemåla knapp och pestkyrkogården samt går genom Kälemålens naturreservat.

Uppkommen till utsikten, som ligger alldeles intill parkeringen, kan du låta dig hänföras av utsikten över Norra Vi kyrkby och sydligaste delen av Sommen, Norra Vi-fjärden. Från denna höga plats kan du betrakta milsvida skogar och bergväggarna som stupar rakt ner i Sommens vatten på östra sidan av viken. Vackrast är det här på senare delen av dagen då solen lyser upp landskapet nedan utan att blända.

Här finns bänkar och bord där du sitter bra medan du njuter av Norra Vis vackra omgivning.

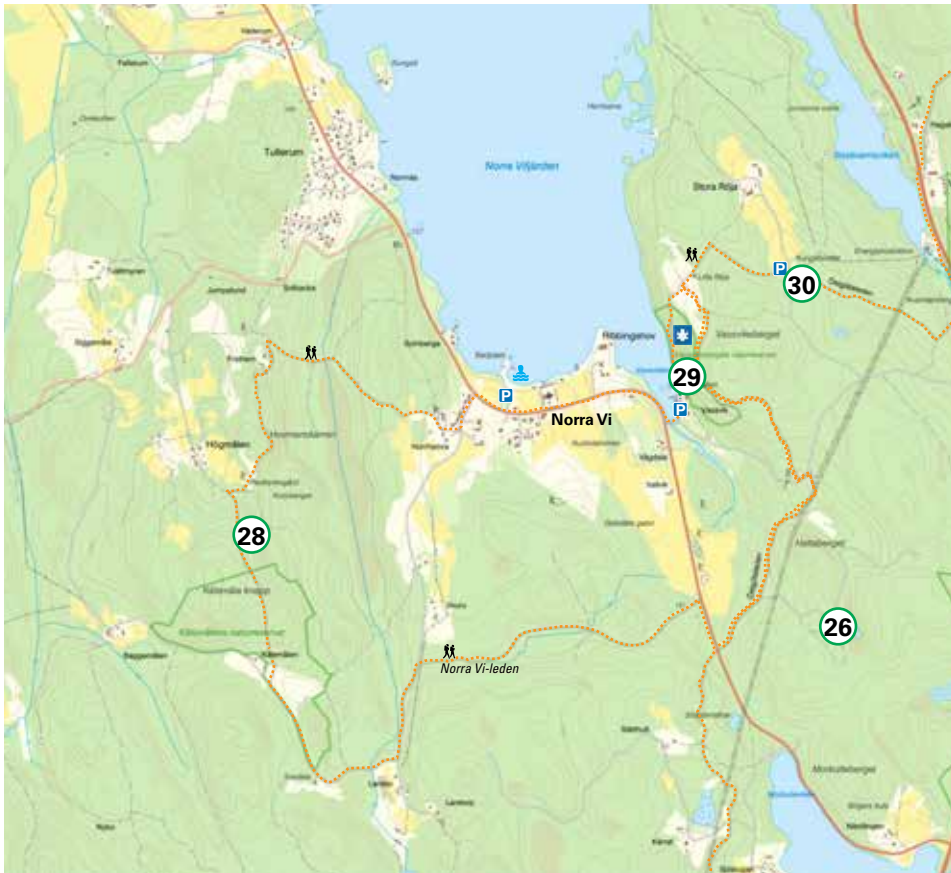
I branter och slutningar öster och söder om utsikten ligger Kälemålens naturreservat som är ett mycket värdefullt stort lövområde. Här utgörs trädskiktet till stor del av ädla lövträd som ek, alm och lind, många av träden är riktigt gamla och grova. Under träden växer mängder med hassel och andra buskar. På gamla träd, block och död ved återfinns en mycket rik lav-, svamp- och mossflora, kärleväxtfloran är rik på lundväxter som sårlåka, vårärt och trolldruva.

Områdets fauna är rik, i den lägre återfinns kräsna insekter och i den högre finns ett värdefullt fågelliv, främst märks nog skogens alla hackspettar.

Trots att skogen bitvis kan vara lite besvärlig att ta sig fram i är en promenad här väl värt mödan då du kommer att få se exempel på synnerligen rik biologisk mångfald.

Koordinater 6415340. 519485.

Se karta sid 48.

Vårärt och Nattviol.

Pestkyrkogården

På utsikten är det väl ordnat med bord och bänkar.

29. Vassviksbergets naturreservat

På berget växer tallar som uppnått en imponerande ålder och från rastplatsen är vyn över Norra Vi magnifik.

Från parkeringen leder en stig, del av Östgötaleden, fram till reservatet som är beläget i en västbrant ner mot Sommen. Här kan du efter promenaden på ca 600 hundra meter slå dig ner på bänkarna, 60 meter över sjön rakt nedanför, och njuta av den storslagna utsikten över Sommens sydöstra del och Norra Vi kyrkby. Stigen, som är väl markerad, fortsätter norrut längs berget och leder sedan nedför berget mot småbåtshamnen. Stigen är lättgången, trots den branta sluttningen, och efter förgreningen mot hamnen kan du fortsätta norrut en bit till ett biotopskyddat område med riktigt gamla krattekar i branten som hyser en mängd ovanliga och hotade arter, främst kryptogamer.

Karaktäristiskt för Vassviksberget är de gamla tallarna som biter sig fast i det tunna jordtäcket, en del med åldrar runt 300 år. Längs ner i branten finns även en

Flera hundra år har tallarna stått här.

del gamelekar och andra lövträd. Syftet med reservatet är att bevara skogen i sitt naturliga tillstånd, och gynna arter av särskilt insekter och kryptogamer som är knutna till denna miljö.

Om du går stigen längs berget kan du betrakta de gamla tallbjässarna högst upp i branten. Tänk om de kunde berätta sin historia...!

Koordinater

Parkering: 6415600. 521835.
Utsikten: 6416025. 521400.
Se karta på sid 48.

30. Kungabordet

Från den välordnade rastplatsen är vyn över Norra Vifjärden betagande.

Vid Kungabordet kan du avnjuta innehållet i medhavda fikakorgen på samma plats som Gustav VI Adolf intog frukost under sin Eriksgata 1953, eller bara koppla av och njuta av den sköna utsikten över Norra Vi-fjärden och odlingslandskapet kring Stora Röja.

Platsen är inbjudande med bänkar och bord, parkerar gör man ett femtiotal meter före utsikten. Kanske kommer du till fots på Östgötaleden som passerar här.

Vill du fördjupa dig i floran finns goda möjligheter till detta i rastplatsens närhet. Tag gärna med en kikare, här har du chans att få se fiskgjuse och andra rovfåglar, sjöfåglar som sträcker förbi samt andra fåglar som är karaktäristiska för området. Med lite tur kan du få syn på en havsörn som seglar över Sommen.

Koordinater 6416530. 521790.
Se karta på sid 48.

Havsörnar

Hösten ger färg åt skogarna vid Sommen.

31. Norra Vi-fjärdens strandskogar

Intill Sommens strand står här riktigt gamla tallar i de nästan orörda skogarna på sluttande hällar mot sjön.

Till de vackra tallskogarna vid Sommens strand tar du dig antingen genom en promenad på 6–700 meter eller via sjön. Huvuddelen av sträckan går det att följa en traktorväg. Väl framme möter dig näst intill orörda skogar med tallar som klamrar sig fast i det grunda jorddjupet på den sluttande berggrunden, då inser du att det var väl värt promenaden.

I södra delen reser sig en bergvägg lodrätt ur Sommens yta, den 400 meter långa branten är en mäktig syn som inte har många motsvarigheter vid sjön.

Ovan branten och norrut längs vattnet går du genom den orörda skogen och kan betrakta åtskilliga mycket gamla tallar. Träden är till stor del krokiga, påverkade av vinden från sjön som de är och har varit i många fall i uppåt 300 års tid.

Många av tallarna är grovgreniga och på flera av dem kan du se talticka som är beroende av gamla tallar för sin överlevnad, på någon riktigt gammal stam syns spår av brand för länge sedan.

På denna magra och grunda mark är

Uråldriga tallar klamrar sig fast på hällmarken.

Berget stupar ner i Sommen.

floran ganska trivial, men på några ställen växer blåmossa i fasta kuddliknande tuvor. Innanför en vik är marken lite fuktigare och här återfinns en frodig vegetation som skiljer sig från övriga delar. Här växer den vackra gula svärdsiljan i strandkanten, ängsruta, kärresilja och tibast är andra arter du kan se här.

Innanför strandskogen står en naturskog med mycket död ved i olika former av skilda trädslag. Här är tallskogen uppblandad med asp, björk och gran, på något ställe växer en del hasselbuskar under träden.

När du går här längs hällarna som sluttar ner mot sjön kan kikaren komma väl till pass, på en ö i närheten häckar fiskgjuse och chans finns att se havsörn och andra spännande fågelarter. Denna strand är en underbart vacker plats att tillbringa eftermiddag och kväll på när solen lyser från väster och förskönar landskapet.

Koordinater Parkering: 6419700. 521630.
Stranden: 6419550. 521010.

Vår i Smedstorp.

32. Smedstorp kulturresevat

Kulturresevatet Smedstorp utgör en värdefull miljö, såväl kulturellt med gammal bebyggelse som botaniskt med välskötta ängs- och betesmarker samt artrika skogar.

Smedstorps dubbelgård är den första platsen i Östergötland som utsetts till kulturresevat, den gamla gården med omålade byggnader som härrör från 1700-talet har mycket stora kulturhistoriska värden och utgör ett populärt utflyktsmål. I markerna runt gården finns en fantastiskt rik biologisk mångfald. Här kan du vandra omkring i skilda slag av naturmiljöer som slätterängar, åkerholmar, skog som delvis betas och hagmarker.

I slätterängarna hittar du en mängd växter som är beroende av att markerna sköts med bete och slätter, här kan du botanisera bland arter som solvända, gul fetknopp, backnejlika och gullklöver för att nämna något ur den rika florán.

Vid gravkullen strax söder om gården, som också slås, finns ett bestånd med

Blålockor

backsippa som ju blommar tidigt men de lurviga fröställningarna står kvar ett tag. Uppe på gravkullen syns fem forntida gravar.

Vid vägens västra sida, ca 250 meter söder om gården finns ett annat gravfält med elva gravar glest bevuxet med tallar.

Hamlade askar finns i flertal, på dessa och gamla ekar kan du betrakta en mängd av ovanliga lavar beroende av just gamla

Ögontröst

Backsippa

Ängsmetallvinge på åkervädd.

trääd och ljus. Även rikedomerna av fladdermöss och insekter är stor här och flera av dem är klassade som hotade. Läderbaggen är ett exempel på ovanlig skalbagge i hagarna, den är beroende av gamla innanmurkna träd med mulm för sin fortlevnad.

Går du ut i skogen intill de öppna markerna kommer du delvis att finna en annan typ av flora, i fuktiga partier växer springkorn vars frökapslar öppnas explosivt vid beröring och slungas iväg fröna. Skogsbingel hittar du också i

stora bestånd i den bördiga skogen. Orkidén knärot och den vackra enblommiga ögonpyrolan är andra exempel på skogens fina flora.

Under din vandring i dessa vackra marker ser du många spår efter gamla tiders brukande, här syns brukningsvägar, stenmurar och stenrösen som påminner om slitet före maskinernas tid. Att platsen har lång historia vittnar de många fornlämningarna om.

Koordinater 6422500. 524480.

Jungfrulin

Från utsiktstornet bjuds en bra vy över södra mosseplanet.

33. Rocks mosse naturreservat

Naturreservatet Rocks mosse erbjuder värdefulla miljöer med sin stora öppna mosse kantad av artrika sump- och lövskogar.

Rocks mosse är ett av Östergötlands finaste myrområden. Om du inte nöjer dig med att stanna vid utsiktstornet nära parkeringen kan du dra på stövlarna och vandra ut på den vilda myren som till stora delar är bevuxen med tallar. Här får du se mossens karaktärväxter tranbär, rosling, det insektsätande sileshåret, och skvattram som mättar luften med sin speciella doft under blomningen mitt i sommaren.

Södra delen av myren består av ett öppet kärr med en flora av lite annan karaktär, här kan du få syn på kärrspira, slätterblomma och den lilla orkidén myggblomster som gömmer sig bland starr och vitmossa.

Insektslivet är rikt på myren med trollsländor och fjärilar. Svavelgul höfjäril och blåvingar är färgklickar i landskapet.

Här går du i fågelrika marker och chansen att se orre, trana och mindre vadarfåglar är stor.

I skogen intill myren finns grova aspar

och döda träd som ger fristad åt vedlevande skalbaggar och hackspettar av flera arter, bland annat den mindre hackspetten som numera är ganska ovanlig. Här kan du med lite tur även se eller höra lärkfalk, stjärtmes och sparvuggla.

Söder om myren står en vildvuxen sumpskog som med sin fuktiga och skuggiga miljö utgör hemvist för många sällsynta mossor, lavar och svampar.

Koordinater 6422500. 521335.

34. Sjöviks naturreservat

I Sjöviks naturreservat finns vilda skogar av såväl tall, gran som löv med en intressant och varierad flora och fauna.

En vandring på stigen i Sjöviks naturreservat tar dig genom ett värdefullt skogsområde med varierande skogstyper och uppvisar en stor mångfald av växter och djur knutna till naturskogsmiljö. Variationen av biotoper ger förutsättningar för en mängd arter med olika krav på livsmiljö.

Området är kuperat med höjdryggar och dalgångar. Till största delen dominerar lövskogen sammansatt av asp och björk med inslag av ädla lövträd som ek och lind, under träden växer hassel och andra buskar. På ett par ställen finner du näringsrika alsumpskogar där gullpudran lyser upp under tidig vår.

Vid Sommens strand växer knotiga tallar på hållmark och på höjderna i väster hittar du en tallskog med riktigt gamla träd, på flera av dem växer tallticka som indikerar att träden är minst 150 år gamla.

Sjövik uppvisar mycket varierade naturtyper. Här är vackert även när höstfärgerna lyser upp.

I blockiga sluttningar dominerar asp med rik förekomst av grova träd, lågor och torrträd, ett paradiset för hackspettar och andra hålhäckande fåglar. Man kan ana att skogen har betats för inte allt för länge sedan.

I lägre partier går du genom granskogar som i viss mån är påverkade av skogsbruk, men börjar nu få ett allt vildare intryck med fallna träd och en del riktigt gamla träd.

Vid parkeringen finns grillplats med bänkar och bord, längs stigen som leder härifrån kan du se ett varierat utbud av växter knutna till de olika miljöer som reservatet visar upp. I granskogarnas skuggiga miljö hittar du vedsvampar och mossor, på höjderna hyser tallarna ett rikt liv av lavar och insekter som behöver de gamla grovbarkiga stammarna och solvärmens för att överleva.

I lövdominerade områden finner du en rik lundvegetation med blåsippa och ormbär, de gamla lövträden utgör fristad för en mängd ovanliga lavar.

Koordinater 6422465. 520255. Karta sid 54.

Blåsippor.

Bakom de gamla tallarna stupar berget brant mot sydväst.

35. Herbergshults och Klevaberget

Intill Östersjön ligger artrika områden, dels vacker ekhage dels en brant bevuxen med naturskog av både barr- och lövträd. Från berget har man en vidunderlig vy över landskapet.

Herbergshults naturreservat ligger vackert vid Östersjöns östra strand, i norra delen går du bekvämt från parkeringen in i den betade lövhagen.

Här dominerar eken, en del riktigt gamla med en värdefull lavflora, men även björk, asp och ask växer här. I fuktigare partier finns alar och i blockiga branter växer lind med fällmossa på stammarna. Under träden finner du en rik buskflora med bl.a. olvon, benved och berberis. I betesmarkens rika lundflora återfinns bland många andra arter vårärt och orkidéerna skogsnycklar och nattviol. Under hasselbuskar kan du tidigt om våren se vätterosen med sina rosa blommor bland fjolårslöven, den parasiterar på hasseln

rötter och saknar klorofyll.

Området har en lång historia som först slätteräng och sedan betesmark, under ett tjugotal år låg skötseln nere med igenväxning som följd. Efter att hagmarken fredades 1952 har den betats och röjts kontinuerligt.

Vid stranden finns en iordningställd grillplats, en härlig plats att avnjuta en sommarkväll ackompanjerad av fågelsång och trummande från skogens många hackspettar. Allt medan du blickar ut över Östersjöns stilla vatten.

Södra delen av reservatet är inte lika lättgången men väl värt en vandring i den sydvästvända branten. Området är mycket varierat med örtrik lövskog, hållmarkstall-

skog med mycket gamla tallar på höjden och barrnaturskog med stor mängd död ved längre ned.

I lövskogen går du i en frodig lundflora med bl.a. tandrot, sårläka, trolldruva, nässelklocka och hav med liljekonvalj. I det täta trädskiktet ser du ask, asp, alm och ek med inslag av björk, och bland buskar märks tibast och hagtorn.

På branta hållar har svartbräken hittat fotfäste i sprickor.

I den naturliga barrskogen är gamla granar bevuxna med gammelgranlav och kattfotslav vilka båda är beroende av gamla träd för sin överlevnad. På gamla tallar växer tallticka och skogens aspar är rikligt bevuxna med aspticka, i många av stammarna kan du se bohål tillverkade av hackspettar och nu bebodda av allehanda hållhäckande fåglar. På döda liggande träd växer den ovanliga ullticken bland andra krävande vedsvampar.

Längs slipade branta hållar sipprar vatten ner mot sjön, i sprickor växer storräms och blodnävan som lyser med sina vackra röda blommor.

På en del av området växer gammelskogen på en terrass mitt i branten mellan lodytorna, i kontrast till den torra marken finns intill ett källpåverkat område där vattnet letar sig ned för berget mot Östersjön.

Fältskiktet är ganska sparsamt i barrskogen men mellan tuvor av blåmossa hittar du en hel del spännande växter som vippärt och knärot.

Reservatets högsta plats, Klevaberget, höjer sig 290 meter över havet och 120 meter över dalgången nedanför.

Gammal ek vid Östersjöns strand.

Detta gör platsen till en av södra Östergötlands förnämsta naturliga utsikter.

Från parkeringen, ca 350 meter norr om utsikten, leder en stig till denna sköna plats med milsvidd utsikt över skogslandskapet mot i huvudsak väster. Glöm inte fikakorgen, för här kan man bli sittande länge och njuta.

Genom dalen nedanför tömdes en gång stor-sommen på huvuddelen av sitt vatten, det förde med sig stora mängder grus och sand som starkt har format landskapet mot sydost.

Koordinater

Parkering vid ekhagen: 6414790. 523840.
Parkering vid Klevaberget: 6413440. 525015.

Stora stenrosen minner om slitet i forna bondelandskapet.

Förenade

36. Skirshammar

Ett igenvuxet odlingslandskap med en rik flora och fauna.

Skirshammar är en annorlunda miljö där man kan betrakta ett odlingslandskap som lämnats åt sitt öde med igenväxning. Stenrosen och hamlade träd minner om gamla tiders slit med jordbruket här långt ut i skogslandskapet.

De högre partierna är till stora delar öppna ytor, delvis berghällar, som inramas med stenmurar, lönnar och körsbärsträd. Från parkeringen går en lättgången stig upp till höjden varifrån du kan betrakta de omgivande skogarna.

I sluttningarna är skogen vildvuxen med en mångfald av trädslag, apfel, oxel, gran och björk blandar sig med ädla lövträd. På gamla ekar och lindar, som varit hamlade, kan du studera en intressant moss- och lavflora på stammarna såsom trädporella och traslav. På ekstubbar med många år på nacken kan du få syn på den oansenliga dvärgbägarlaven

När du rör dig i området kommer du att finna en blandning av kvarstående odlade växter, krollilja, syren och vinter-

gröna som är ett säkert tecken på att här har funnits bebyggelse, och en spännande vild lundflora. Här finns bland annat en rik flora av ärtväxter, till exempel vippärt, vårärt, luddvicker och backvicker. Andra typiska arter för denna miljö är trolldruva, getrams och underviol.

Koordinater 6411470. 530740.

37. Sandstorpsskäret med Stångåns källa

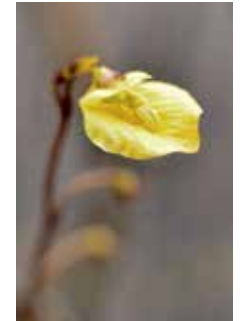
Sandstorpsskäret är ett stort föga påverkat myrkomplex med för södra Sverige ovanliga typen sluttningsskärr som genomkorsas av Stångån vilken här har sin upprinna.

Sandstorpsskäret utgör en för denna del av landet ovanlig våtmarkstyp då det till stora delar lutar kraftigt. Rännilar påträffas här och där i vitmossemattan, den största av bäckarna är Stångån som här börjar sin färd mot Motala ström. Vid kärrets norra del rinner ån över en fastmarksholme med ett par meters fallhöjd från östra till västra sidan av myren, här kan du också se rester av en skvaltkvarn. En enkel kvarntyp som förr var vanlig vid mindre vattendrag.

Med sin lutning är kärret till stor del källpåverkat, detta tillsammans med alla småbäckar och närheten till fastmarken gör området näringsrikt och erbjuder därmed en rik våtmarksflora. Här kan du se växter som ullsäv, slätterblomma, ett flertal starrarter, orkidéerna jungfru Marie nycklar med sina vackra lila blommor och spindelblomster som man får titta noga efter för att få syn på.

Den oansenliga orkidén spindelblomster.

Vattenbladdra

Även mossfloran är rik i denna miljö med rörligt vatten, här kan du gå på upptäcksfärd i kryptogamernas värld och se den vackert röda purpurvitmossan jämte skedmossor och många andra arter anpassade till denna miljö.

En kikare kan komma väl till pass på promenaden för att betrakta områdets rika fågelliv. Du har stor chans att få se orre och vadarfåglar som enkelbeckasin och skogssnäppa.

Området är lättillgängligt med bilväg som går över den centralt belägna fastmarken, därifrån har du bara en kort väg att gå fram till kärret.

Söder om kärret går en markerad stig genom skogen upp till en källa som utgör Stångåns upprinna, vattnet kommer här fram i en bergsspricka och formas snart till en bäck med bra vattenflöde genom barrskogen ner mot Sandstorpsskäret.

Koordinater
6404420. 520700.

Praktvitmossans sporkapslar.

Gammal hällmarksskog i områdets centrala del.

38. Gammelskog vid Stockröjan

En varierad gammal skog på hällmark och i fuktiga sänkor.

Alldeles väster om Stockröjan, 3,3 km nordväst Ydrefors, ligger ett skogsområde som är lättillgängligt från skogsvägen i nordväst. Här finner du en skiftande miljö att upptäcka, ytterkanterna av området består av blandskog på fuktig mark medan centrala delen utgörs av tallskog på hällmark med stora mattor av renlav. Skogen har stått opåverkad av avverkning under lång tid.

Spritt över skogen hittar du grova gamla tallar, granar, björkar och aspar som är bemängda av aspticka. I några av asparna finns bohål.

Även en del al hittas i fuktigare områden. Grov död ved förekommer över området och på någon växer den ovanliga svampen pulverticka. Skogen erbjuder livsrum för många olika arter, hackspetts-

förekomsten är påtaglig. Området ligger avskilt med minimal störning och ger dig en intressant och avkopplande vandring.

Aspticka

Koordinater

Parkering: 6408010. 529505.
Mitten av området: 6407855. 529710.

Tataremossen bjuder på vandring i lugn miljö med vildmarkskänsla.

39. Tataremossen

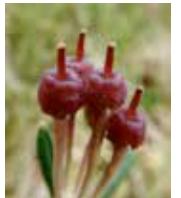
Ett bra exempel på typisk tallrismosse med både lagg och göl.

Tataremossen är en tallrismosse med tämligen grov och hög tallskog. Tallarna är 30–40 cm grova och under dem står en del enar. Området är en typiskt utbildad tallrismosse med god genomsikt. Fältskiktet domineras av skvattram och odon. I mossens västra del ligger en göl omgiven av gungflyn med dystarr, tranbär, rosling och den ganska ovanliga orkidén myggblomster. Runt mossen finns kärpartier i form av lagg, denna är bäst utbildad i väster. Området avvattnas mot sydost via Långgölarne till Stångån.

I reservatsdelen ingår en del fastmark, i östra delen finns en del större block och här och var går berget i dagen med lodytor som i vissa fall är cirka tre meter höga. I sluttningen här ner mot mossen står en blandning av tall och gran med riklig förekomst av skägglav. På marken finns rikligt med renlav. I södra delen står en blandsumpskog med markant inslag av gran och björk.

Odon

Rosling

En väg går genom södra delen, härifrån kan du gå ut på mossen ett par hundra meter norrut. Här finns inga leder men trots den mjuka vitmossan får du ändå en ganska bekväm vandring i vild miljö.

Koordinater

Vägen: 6409130. 524760.
Tataregölen: 6409525. 524725.

Delar av reservatet domineras av tallskog.

40. Korphålorna och Skuru myrtiljekärr

Korphålornas naturreservat består till stor del av barrnaturskog, delvis belägen i en skyddad ravin, här finns ett stort antal krävande och hotade arter knutna till gammelskog. I kärret intill växer ett stort bestånd av den vackra och för Östergötland ovanliga myrtiljen.

Naturreservatet Korphålorna omfattar ett drygt 100 hektar stort barrskogsområde med inslag av asp och björk i en kuperad och bergig terräng. I södra delen återfinns en mäktig kanjon som uppstått genom

sprickbildning i berggrunden, det är denna som gett namn till reservatet.

Nere längs bäcken som rinner i botten av sprickdalen är inte helt bekvämt att gå eftersom liggande träd, block och sank

partier hindrar dig på din vandring.

Men gör du dig mödan kan du botanisera bland en mängd arter som kräver denna urskogsliga miljö. Med uppmärksamhet kan du få syn på den oansenliga vedtrappmossan, på lågors undersida växer de sällsynta svamparna ullticka och gränsticka likt bruna skinn. På aspar kan du hitta asphättemossa och lunglaven som blir klargrön vid väta. De gamla granstammarna är beväxna med gammelgranlav, som ger kraktär åt skogen med sin grårosa färg, och grenarna är draperade med skäggglavar, vilket ju är en indikator på att luftkvaliteten är god.

Håller du dig på stigen, som utgår från parkeringen, och går genom reservatet kommer du därifrån att få en god överblick av den varierande skogen där den går alldeles intill nämnda kanjon och fortsätter förbi ett gammalt granbestånd i en rasbrant. Längs stigen får du även se gameltallar som reser sig från renlavstället på höjdernas grunda jordtäckte, på flera tallar syns spår av brand, s.k. brandljud.

På andra ställen passerar du små våtmarker och även en del mer ordinär skog av tall och gran, du har god chans att få se och höra tjädern när den flyger upp med ett dån, vid en gammal asp kan du få syn på spillkråkan som är en viktig art då den gör stora bohål som passar andra hålhäckande arter.

Nära infarten till Korphålornas naturreservat ligger Skuru myrtiljekärr som sluttar från väster mot öster. Det rörliga vattnet och källor ger en näringsrik miljö som hyser ett flertal krävande våtmarksväxter.

Myrtiljens vackra blommor.

Tjäder

Det finaste med kärret är det bestånd av myrtiljen som finns här, den bildar en fast matta med sina rötter i det annars sankt kärret. Myrtiljen är bara känd från två lokaler i Östergötland, den är däremot vanlig i sydvästra Sverige.

Bästa tiden att komma hit är i juli då kan du se kärret lysa gult av liljans vackra blommor.

Koordinater

Parkering Korphålorna: 6403400. 524000.
Skuru myrtiljekärr: 6402480. 523905.

41. Svinhults hembygdspark

Hembygdsparken ligger vackert inbäddad i Svinhults värdefulla odlingslandskap.

Innanför trögärdesgården ligger slätterrängen.

I Svinhults hembygdsgård, strax öster om kyrkan, kan du se gamla byggnader som är representativa för trakten. Intill dessa ligger en slätteräng som slås med lie varje år och har så gjorts i långa tider.

Här kan du bekanta dig med slättergubbe, darrgräs och kattfot, för att nämna några av alla arter som är beroende av hävden för att överleva. Tänk bara på att gå försiktigt fram för att inte försvåra slättern.

Svinhult är vackert beläget på en höjd med vidunderlig utsikt över skogslandskapet. Gammal bebyggelse, små åkrar och artrika beteshagar vävs samman till en

Svinhults levande landskap ligger högt med vackra vyer.

fin enhet med höga natur- och kulturmiljövärden. Här finns talrika odlingshistoriska spår, såsom hamlade askar, odlingsrösen och stengärdesgårdar.

Gamla askar och ekar står spridda i hagmarkerna. Går du nära träden kommer du att kunna se en mångfald av lavar som är beroende av dessa gamla träd. Många av dem är så små att en lupp krävs för att göra dem rättvisa.

Koordinater 6401450. 522785.

42. Susehå

Susehålsbäcken rinner via forsar och fall genom en artrik och vildvuxen naturskogbevuxen ravin.

Naturreseptatet Susehålsravinen är en av de biologiskt mest värdefulla ravinskogarna i Östergötland. Längs ravinens botten rinner Susehålsbäcken delvis ganska lugnt, medan den på andra ställen övergår i små vattenfall. Bäcken utgör ett biflöde till den värdefulla Silverån som också är naturreservat och bland annat hyser flodpärlmussla och öring.

Detta reservat är för den riktigt intresserade som inte drar sig för en ganska besvärlig vandring. Terrängen är svår och dessutom ligger mängder av döda träd kvar på ravinens västra brant sedan stormarna Gudrun och Per. Men din vandring längs ravinens belöna generöst med en rad intressanta arter som t.ex. vedtrappmossa, lunglav och gränsticka. Även det sällsynta gräset skogssvingel står att finna i ravinens örtrika och vildvuxna skog.

Susehålsbäcken bjuder också på åsynen av en mängd små vattenfall på sin väg mot Silverån, de kanske finaste finns i branten vid Susehå som gett reservatet dess namn.

Ravinen kantas av en mycket värdefull skog som längst ner domineras av gran medan det på höjderna växer mer tall. Trädens höga ålder tillsammans med det fuktiga klimatet längs bäcken och stora mängder döda träd gör skogen till en lämplig växtlokal för ett stort antal krävande mossor, lavar och svampar.

Många döda träd ligger delvis i vattnet, dessa skapar livsmiljöer för mossor med exklusiva krav på sin livsmiljö. På lågorna trivs också en mängd småkryp som blir till föda för öring och andra fiskar i bäcken.

Reservatet nås från parkering vid

Ett av ravinens många vattenfall.

vändplan på skogsbilväg i väster där informationsskylt finns. Det går också att nå ravinens österifrån via skogsbilväg från Idhult, det är en bekvämare väg som ger en gångsträcka på 300 meter till Susehå.

Koordinater

Susehå: 6399320. 522045

Västra parkeringen: 6399760. 521970.

Östra parkeringen: 6399400. 522360.

Ögonpyrola

På Södra Bråta finns flera kilometer trädgårdsgårdar.

43. Södra Bråta naturreservat

Odlingslandskapet runt Södra Bråta är unikt med sin ålderdomliga prägel och rika flora av arter som gynnats av markernas skötsel under långa tider.

Vid Södra Bråta finns ett fantastiskt odlingslandskap, här har hävden av ängs- och hagmarker aldrig upphört och man får en god bild av hur många gårdar såg ut i södra Östergötland på 1800-talet och början av 1900-talet.

Gården omges av välskötta vackra slätterängar, små åkrar och hagmarker, vackert belägna på en höjd med milsvidd utsikt över det Småländska skogslandskapet i söder.

Från parkeringen på norra sidan vägen leder en stig dig mellan ett otal trädgårdsgårdar som tillsammans med stenvullar kantar de små inäggarna.

Längs vandringen kan du bekanta dig

med en mångfald av växter som är beroende av dessa marker som hävdats under lång tid och aldrig gödslats.

Bland slättergubbe, kattfot och fältgentiana kan du se orkidén S:t Pers nycklar som här har sin enda växtlokal i södra länsdelen.

Hagmarkerna är huvudsakligen beväxna med ekar, men även ask, alm och lind ses tillsammans med apel. Hela gården är utomordentligt välskött, i hagarna betar nötkreatur och ängarna slå årligen med slätterbalk. Svåråtkomliga partier intill stenrösen och åkrar slå också årligen, s.k. hackslätter.

Markerna är mest relativt torra, men

bakom huset rinner en liten bäck, som börjar i en källa bakom gården, nedför sydslutningen.

Förutom den enastående kärlväxtfloran hyser området även en mångfald av fjärilar och svamparter. I detta vackra odlingslandskap, räddat för överskådlig tid genom reservatsbildning, spelades flera av jordbruksscenerna till filmerna om Emil i Lönneberga in.

Slättergubbar

Koordinater 6397080. 525750.

44. Bäckdal vid Börlingen

En lättåtkomlig vild bäckravín i Silveråns naturreservat.

I sydligaste delen av Silveråns naturreservat har ett litet biflöde skurit sig genom sedimentslagren och bildat en ravin där bäcken rinner över, mellan och under blocken i dalens botten. På vägen genom dalen ömsom forsar, ömsom rinner bäcken genom en naturskog som till största delen domineras av gamla granar. Skogen är vild med många riktigt gamla grova och långa träd, många har dött och ligger nu till nytta för många krävande arter som t.ex. vedticka. På några ställen rinner små källor ut i slänten, här är det fuktigt med en rik flora av knärot, ögonpyrola, gullpudra och dunmossa som exempel.

Gullpudra

Knärot

Bäckdalen är lätt att ta sig till då den ligger alldeles intill väg, dock är det lite fuktigt på några ställen nere i dalen och en del stora block och liggande träd utgör lättare vandringshinder. Med rejäla skodon får du en härlig naturupplevelse längs bäckens naturliga flöde som du gärna gör om.

Koordinater 6396660. 523715.
Se karta sid 67.

Bäcken har ett naturligt flöde genom vildvuxen skog.

45. Bira källa

Öppen källa och underjordisk bäck i artrik skog.

Bira källa är en ovanligt stor öppen källa med rikt vattenflöde. I källans öppna vatten växer en flora som skiljer sig markant från omgivningen, här hittar du växter som källarv och källört med diskreta blommor över vattenytan och näckmossa under ytan. Intressant är att vattnet som rinner från källan försvinner ner i ett hål i marken efter bara några meter. Bäcken rinner sedan underjordiskt ett hundratal meter innan den åter kommer i dagen, på några ställen finns hål i markytan där man ser ner till det rinnande vattnet.

Skogen som omger källan och bäcken är naturskogsartad och rik på krävande arter, här kan du se garnlav på gamla granar och på marken växer krävande arter som knärot och ögonpyrola. Området, som är skyddat som biotopskyddsområde, ger en vildmarkskänsla där det ligger ostört i den annars brukade skogen omkring.

Källan är utmärkt med en trästolpe och nås bäst från vändplanen, drygt hundra meter söderut.

Koordinater Parkering: 6398895. 515735.
Bira källa: 6399040. 515745.

Bira källa.

Klart och rent vatten i källan vars rika flöde snart väljer en underjordisk väg.

46. Skavarp

Skavarfs välskötta och artrika hagmarker ligger vackert belägna på en höjd med magnifik vy över omgivande landskap.

På höjden nordost om Västra Lägern ligger Skavarfs värdefulla odlingslandskap av ålderdomlig prägel med slätterytter, smååkrar och hagmarker. Hagarna är glest bevuxna med björk, al, rönn, ask och apel, på vidkroniga ekar och på hamlad alm trivs sällsynta lavar som parasitotlav och almlav. Säkert utgör de gamla träden också hem för flera hotade insekter.

Den finaste floran finner du på toppen och i hagmarken som sluttar mot väster, här växer ett stort utbud av arter som har anpassats till denna typ av marker där man i långa tider har skött markerna med lie och betande djur.

Här kan du bekanta dig med slättergubbe, solvända, jungfrulin och andra skönheter. Vid ett fuktigare parti växer smörbollor med sina runda gula blommor bland den annars dominerande älgörten.

Intill står en trögärdesgård, tillverkad på gammalt vis, som tillsammans med vällagda odlingsrösen runt om i markerna förstärker skönheten hos detta vackra kulturlandskap. Flera rösen är mycket gamla och härstammar från fornåkrar, därför är stor del av hagmarken klassad som fornlämning tillsammans med en hällkista på höjden.

I södra delen finns ett terrasserat område som nu är bevuxet med grova ekar, här har det tidigare varit små åkertegar på terrasserna. Öster om betesmarkerna kan du se en mäktig tall några meter in i

Stenrösen är många här, en del är fornlämningar.

skog, över en meter i diameter, som har stått här länge och ser ut att kunna trivas i ännu många år.

Från höjden har du en vacker vy över Västra Lägerns vatten och de Småländska skogarna mot horisonten i väster.

Koordinater
6411780. 505090.

Smörbollor

47. Olstorpsbäcken

Lättillgänglig bäck med rik fauna och flora.

Vid Olstorp rinner Olstorpsbäcken från Västra till Östra Lägern. Den gamla strömfåran med omkringliggande al- och askskog hyser höga naturvärden såväl i bäcken som i skogen. I bäcken finns den känsliga och mycket sällsynta flodpärlmusslan som är beroende av öring för sin fortplantning. Utter förekommer regelbundet i bäcken, den har ju ökat på senare år och förekommer nu i flera av Ydres vattendrag.

2008 byggdes ett omlöp som möjliggör vandring av öring och andra arter. Här kan man på en lättillgänglig plats betrakta en vacker bäcks flöde samt livet i och omkring den.

I skogen längs bäcken växer förutom al och ask även alm, lönn, björk, pil och hägg. Många av träden är gamla och det finns gott om lövträdslågor. På trädbaser

växer en värdefull mossflora med bl.a. guldlockmossa, trubbfjädermossa och piskbaronmossa. Även kärlväxtfloran är rik med arter som springkorn och lundelm.

Koordinater 6409970. 505640.

Omlöpet underlättar öringens vandring.

48. Lägernsjöarna

Två fina sjöar med ett rikt utbud av olika naturtyper

Västra och Östra Lägern uppvisar ett stort urval av sevärd och vacker natur såväl i sig själva som längs dess långa stränder. Västra Lägern är en för Ydres geologi typisk sprickdalssjö uppkommen genom förkastningar i berggrunden. Längst i söder rinner Häradsjöbäcken längs Smålandsgränsen ut i sjön. Bäcken är ett av Ydres minst påverkade vattendrag och i dess vatten finns både utter och öring. Från sjön kan du betrakta vackra och bördiga odlingslandskap i den långa västslutningen mot vattnet. Här bryts skogslandskapet av vackra hagmarker vid Arvebo, Tunarp, Lägernäs och Hult och i nordligaste delen ger Skavarp och Kroksmåla liv åt landskapet. I nordväst ligger ett geologiskt intressant deltaliknan-

de flackt sandområde, huvudsakligen beväxat med tallskog. Här finns dödisgröpar och myrmarker som har botaniskt höga värden, vid fritidshusområdet intill ligger en sandstrand som inbjuder till bad.

Naturlig iskonst vid Östra Lägern.

Vid Olstorp förbinds de båda sjöarna med Olstorpsbäcken som med sin förekomst av flodpärlmussla har högt naturvärde. En extra bäckfåra (omlöp), som vackert smälter in i miljön, har gjorts för att möjliggöra öringens vandring mellan sjöarna.

Östra Lägern är rik på öar som förstärker sjöns naturvärden. Fiskgjuse häckar på några platser och flera öar, till exempel Tubbön och Mjärdön, är beväxna med gammal tallskog som utgör lämplig livsmiljö för ovanliga insekter och kryptogamer. Samma typ av skog finner du på Spikudden nära öarna. Utöver högt naturvärde förstärker områdena den vackra landskapsbilden.

Norr om sjön är landskapet starkt kuiperat och täckt med skog. I branter mot sjön finns lämpliga häckplatser för berguv och kanske pilgrimsfalk. Strax norr om udden i nordvästra delen står en av Ydres största tallar intill skogsvägen. Den gamla jätten mäter nära 120 cm i diameter och ger med flera bohål i stammen hem åt hålhäckande fåglar.

Längs södra sidan av sjön ger vackra hagmarker liv åt landskapet. Vid Olstorp

Norra änden av Västra Lägern.

sluttar en välskött hagmark med ekar och andra lövträd svagt ner mot sjön. Ovan hagen står ett bestånd av gamla grova bokar som här växer norr om sin naturliga utbredning. Vid Värnarp i väster och Lund i öster breder värdefulla ekhagar ut sig intill sjön liksom vid badplatsen i Rydsnäs där några av Ydres värdefullaste gammelkar står att betrakta.

Forsnäs vid nordöstra delen av sjön förskönar landskapet med vackra hagmarker, glest beväxna med ek, på udden ut i sjön.

Att med båt ta sig mellan stränder och öar i dessa två sjöar i stilla sommarväder är en oförglömlig upplevelse.

Ekhagen vid Olstorp.

49. Trolle kyrka och Rydsnäs ekhage

Gammal tallskog utmed Lägerns strand och artrik ekhage.

Från badplatsen i Rydsnäs kan du ta en trevlig promenad genom varierande natur. På Prästgårdsuddens östra sida ligger en mycket värdefull och vacker hagmark med riktigt gamla och grova ekar. En del av de gamla bjässarna är innanrötade med mulm och ger livsrum för en mängd arter som kräver åldrade ekar som exponeras i solen, flera av lavarna som växer här är rödlistade. Så tag med dig en lupp och lavflora så kan du nog upptäcka en ny värld. I norra delen av hagen kan du se ett antal grova och gamla hasslar.

Från badplatsen kan du ta stigen norrut och följa stranden mot Trolle kyrka, det är en bekväm promenad på tydlig stig. Här går du längs strandskogen som består av riktigt gamla tallar vilka utgör en vacker fond mot sjön. Trolle kyrka är en några meter hög bergknalle bevuxen med gamla knotiga tallar som får grepp i bergets sprickor. Här är extra vackert att vara

Ekhagens södra del med Rydsnäs i bakgrunden.

Trolle kyrka är en vacker och fridfull plats.

framåt senare delen av dagen då solen står lågt och sprider sitt varma ljus över udden. Vegetationen är mager vid Trolle kyrka, på marken dominerar ris och lavar men de gamla tallarna hyser krävande arter som t.ex. talticka vilken kräver gamla träd. Från Trolle kyrka kan du följa vägen söderut och via den och Rydsnäs loge komma tillbaka till badplatsen.

Koordinater

Badplatsens parkering: 6406875. 508860.
Trolle kyrka: 6407805. 508635.

Brantefall på våren.

50. Brantefall

Brantefall är ett av Ydres mest populära utflyktsmål.

Brantefall är ett mycket populärt utflyktsmål, fallet saknar motsvarighet i Östergötland och är lättillgängligt med bilväg ända fram.

Här rinner Brantefallsbäcken, efter att ha passerat en damm, på bred front över en slipad, välvd berghäll. Bästa tiden för besök är på våren eller andra perioder med högvatten, då forsar vattnet vilt fram här medan det under torrperioder strilar sakta över den till synes mjuka hällen.

Nedan fallet meandrar bäcken genom en alsumpskog med inslag av ask. På träden växer arter som skriftlav och markfloran är rik med ormbunkar som dominerande art. Här är det väldigt blött och inte lika lättåtkomligt som fallet.

Parkering finns alldeles intill fallet och här är anordnat med vindsydd, grillplats och bänkar med bord som gör platsen till ett mycket lämpligt utflyktsmål.

FOTO: KATE MEURLING

Koordinater 6405510. 512225.

51. Lillångsgölen

Lillångsgölen är en intressant fågelsjö med bland annat en av Sveriges största förekomster av svarthakedopping.

Lillångsgölen är en av Ydres finaste fågelsjöar. Från fågeltornet i sjöns östra del, som nås via åkern närmast sjön, har du en god utblick över det sjudande fågellivet såväl på vattnet som på de sank stränderna där bl.a. tranor häckar.

Här kan du betrakta en av Sveriges största populationer av svarthakedopping och en mängd andra andfåglar.

Sjön omges av mader och annan myrmark vilket stärker de ornitologiska värdena genom att, utöver sjöfåglar, även attrahera vadarfåglar. Torvmarken runt sjön bidrar säkert till att detta fågelparadis blir isfritt tidigare än de flesta småsjöar i trakten vilket gör att flyttfåglar söker sig hit tidigt om våren.

Koordinater

Fågeltornet: 6401800. 508330

Parkering: 6401845. 508555

Knipa

Trandans vid Lillångsgölen.

Bäcken slingrar genom den rivna dammen, ett kvarnhjul minner om historien.

52. Häradssjöbäcken och Munkabo skogsbäck

Två vackra skogsbäckar med rik flora och fauna.

Häradssjöbäcken följer länsgränsen i sydvästra Ydre och rinner ut i Västra Lägern. På sin väg rinner den över grus- och stenbottnar genom sumpskogar med gamla träd före det stora kärret innan sjön tar vid och låter bäcken stilla meandra genom torvmarken. Det är inte så vanligt med bäckar som har ett naturligt flöde på så lång sträcka som denna, bitvis strömmar den fram medan den på andra sträckor forsar över stenbotten. Skogen längs bäcken är mycket värdefull för mångfalden med gamla senvuxna träd och död ved som ligger både på land och i vattnet. På något fuktigare ställe delar bäcken upp sig i fler fåror där den flyter fram mellan alar bevuxna med tickor och krävande lavar.

Från öster ansluter Munkabo skogsbäck som även den har ett till största delen naturligt flöde. Längs denna bäck är mångfalden stor med olika skogs-

typer längs vattnet, såväl fuktigt kvillområde med lövskog som barrsumpskogar. En damm som tidigare utgjorde vandringshinder har rivits och gett fiskar, främst öring, möjlighet att sprida sig uppströms.

En vandring längs dessa vattendrag ger dig en fin naturupplevelse med möjlighet att se en mängd arter av allehanda slag som trivs i dessa olika biotoper som bäcken erbjuder, med riktig tur kanske du får se uter som förekommer här. Du kan nå bäckarna från flera platser, båda passerar höglandsleden på gamla banvallen och du kan också gå norrifrån, finns flera ställen att parkera om du kommer med bil.

Koordinater

Där bäckarna möts: 6400245. 507090.
F.d. damm: 6400040. 507600.
Höglandleden/bäck, norr: 6400030. 507795.
Höglandleden/bäck, söder: 6399240. 507290.

Biotoperna varierar starkt längs vattendragen.

I sekler har tallarna klamrat sig fast i berget.

53. Uvaberget

Brant berg med utsikt och olika typer av naturskog.

Uvaberget är iögonfallande med sin branta bergvägg när man passerar länsgränsen vid Västra Lägern. För att ta dig till berget åker du in på skogsvägen norr om berget och tar en kort promenad från vändplatsen till toppen som är bevuxen med äldre tallar, några är knotiga och har uppnått imponerande ålder.

Hällmarkstallskogen fortsätter längs berget ovanför branten, här och var får du en fin utsikt över sjön och myren nedanför med omgivande skogslandskap.

Du kan smidigt ta dig ner på en terrass mitt i branten och betrakta den vildvuxna grandominerade naturskogen som står där intill bergväggen.

Skogen är tät och döda träd med tickor och hackspettspår ligger och står överallt, några av imponerande dimensioner. Några plantor av orkidén knärot kan du se här samt skogssallat och andra kärllväxter som kräver bördig mark. Denna miljö utgör

en tydlig kontrast mot tallskogen på toppen där lav och bärris dominerar. Kikare och lupp är lämplig utrustning på denna plats för att utforska kryptogamfloran samt fågellivet i såväl skogen som på myren och sjön nedanför.

Uvaberget är ett ganska vanligt namn på berg, i Ydre finns flera stycken, namnet har bergen fått av att berggubbar har häckat i branterna. Uven var ju förr omgiven av mystik med sin skepnad och sitt hoande som hörs lång väg under vårvällarna.

Koordinater

Parkering: 6401510. 506960.
Naturskog i branten: 6401120. 506985.
Se karta sid 76.

Stödben

Övriga naturreservat i Ydre

Utöver områden beskrivna i denna guide rekommenderas besök i Ydres övriga naturreservat. Här får du en kort presentation av dem. Efter namnet finns koordinater i formatet SWEREF 99 TM.

Bläsebo. 6413090. 526820.

Bläsebo ligger 10 km ostnordost Österbymo, alldeles väster om Gallebo naturreservat.

I den gamla skogen i naturreservatet lever arter som är knutna till gamla träd och kärrmarker. En tallbevuxen ås sträcker ut sig i området och nedanför dess sluttningar sipprar grundvatten fram och bildar källmiljöer. Genom hela naturreservatet sträcker sig en våtmark som öppnar upp sig i söder.

Tallskogarna i naturreservatet har under tidigare århundraden brunnit vid flera tillfällen liksom många andra liknande skogsmiljöer i den här delen av landet. När människor kom till trakten nyttjades skogen som skogsbyte för boskapen.

Brokabobäcken. 6397900. 509820.

Brokabobäckens naturreservat ligger i Ydres sydvästra del. Större delen utgörs av sumpskogar och äldre flerskiktad granskog med gamla hålaspar i en blockig sluttning som omger en skogsbäck med delvis naturligt lopp. De olikåldrade grandominerade sumpskogarna med gott om död ved och gamla träd dominerar men det finns även några områden där tallen dominerar på tallrismossar och öppna kärr. I områdets nordöstra del på översvämmad mark där al och björk dominerar bär skogen spår av att ha varit slättermark.

Dämpekulla. 6419234. 514072.

Mellan Hulu och sjön Välen, 2 km nordost Asby, ligger ett stort skogsområde av skiftande karaktär med mycket höga naturvärden.

I detta reservat finns mycket höga naturvärden med jätteträdskontinuitet av främst ek men även tall och gran. Variationen är stor i områdets naturtyper, här finns ekhagar, naturbarrskogar, kulturskogor med inslag av

gamla lövträd och lövsumpskogor. I området har ett flertal rödlistade arter av lavar, svampar och insekter hittats. Området har även höga värden för fågellivet och annan högre fauna. Flera olika nyckelbiotoper finns här i området som blev reservat så sent som 2020.

Födekulla. 6401120. 525780.

Födekulla naturreservat ligger nära länsgränsen, ca 3 km öster om Svinhult. Reservatet består av gammal orörd barrskog med naturskogskaraktär. I västra delen finns gammal, ca 150-årig gransumpskog i en sänka där växer flera hotade arter av mossor, bland dessa de rödlistade arterna vedtrappmossa och asphättemossa. I norr och öster dominerar hållmarkstallskog med renlavklädda hällar, skogen är flerskiktad med både yngre och riktigt gamla grovgreniga tallar spridda över hela beståndet. I denna del är det ganska glest mellan lågorna men området är ändå mycket värdefullt med en rad ovanliga arter. Mot söder ökar inslaget av gran och en del gamla grova aspar finns här och var.

Gallebo. 6412840. 528300.

Gallebo naturreservat ligger 12 km ostnordost Österbymo mellan reservaten Bläsebo och Österhult.

Området är mycket kuperat med en skillnad på hundra meter mellan högsta och lägsta punkt. Det ger stora variationer i både klimat och markförhållanden. I dalgångarna i den södra delen är klimatet förhållandevis varmt, med ädellövträd, hassel och lundväxter. Tar du dig upp på höjderna möts du istället av hållmarker, stora klippblock och branta stup där tall är vanligaste trädslag. Inte mindre än 33 hotklassade arter är funna här.

Kallån. 6403570. 517160

I dalen mellan Aggebo och Grindsbo, 5,5 km söder om Österbymo, rinner en bäck med naturligt flöde vid vilken man hittar sumpskog på sluttande mark och artrik källpåverkad skogsmark.

I norr finns ett skogsområde med ovanligt stor påverkan av kalkor. I väster står en gransumpskog på sluttande mark vilket är ovanligt. Området är av en ovanlig karaktär och mycket värdefullt med sin kalkrika jordart, höga och jämna luftfuktighet samt de höga botaniska och hydrologiska värdena.

Kälemålen. 6414910. 519620.

I syd- och ostsluttningarna ovanför Kälemålen, 1,5 km sydväst Norra Vi finner du detta stora lövområde som delvis ligger i rasbranter, delvis långa sluttningar, med ek, hassel, alm, lind, asp och björk är en mycket värdefull och skyddsvärd naturmiljö. Området har jätteträdskontinuitet av ek, lind och alm, även hamlade almar finns. Kärlväxtfloran är rik och lundartad, här finns en mycket rik lav-, svamp- och mossflora. En mängd signalarter och rödlistade arter är funna i området.

Området hyser även en rik fauna, såväl lägre som högre, som t ex krävande insekter och hackspettar.

Nästången. 6415270. 522780.

Intill Östersjön, 8 km nordost Österbymo, går väg 134 genom Nästångens naturreservat. Södra delen ligger i en östvänd sluttning mot vägen och norra delen sluttar mot vägen mot väster. I söder står en grandominerad barrnaturskog med ett markant inslag av löv såsom gamla aspar och björkar men också en del al och ädla lövträdsarter. Här trivs arter som är beroende av den skuggiga och fuktiga miljö med kontinuitet som det östvända laget med branter och block samt källpåverkad mark nedan sluttningen medför.

I norra delen sluttar det brant mot väster, här står en gammal talldominerad skog med rikt inslag av lövträd. Här är förhållandena annorlunda än i södra delen då västvända läget ger en torrare och mer solbelyst miljö, vilket gynnar andra slags arter.

Intill parkeringen står en aspskog, här har all gran avverkat för att gynna lövskogen.

Nästången

FOTO: PETER MEURLING

Skirsjöskogen. 6411750. 531275.

Vid Skirsjöns västra sida, 6 km norr om Ydrefors, ligger denna branta sluttning mot öster och nordost. På höjderna ovan branten domineras den glesa skogen av tall, en del av dem mycket gamla med pansarbark och angräpnar av talticka, med inslag av gamla senvuxna granar. I den blockiga branten dominerar granar som inte är lika gamla som tallarna på höjden, men en del gamla be vuxna med gammelgranlav och kattfotslav finns. En del asp växer här, några rikligt be vuxna med aspticka och en del med lunglav och bohål. Här finns också ett inslag av björk, sälg, ett par lindar, några smålönnar och vid stranden växer en apel. På block finns bl.a. fällmossa och på en gammal oxel växer rikligt med mossa. Flera lodytor som vetter mot norr och öster finns, på dessa hittar man trubbfjädermossa, platt fjädermossa, koralllav och svartbräken. I fältskiktet växer t.ex. nordbräken, trolldruva, grönpyrola och den rödlistade orkidén knärot som säkert finns i ett hundratal bestånd spritt över området. Mitt på området ligger ett högt stup som vetter mot öster, mellan detta och sjön finns en extremt blockig rasbrant som är mycket svår att forcera. Här bland blocken hittar man arter som stor revmossa, västlig hakmossa och långflikmossa. I området finns rikligt med lågor i olika stadier och skogen ger ett orört intryck även om det nära sjön finns en och annan gammal stubbe.

Skrivaremomossen. 6398690. 512300.

Naturreservatet ligger i den sydvästra delen av Ydre, 8 km söder om Rydsnäs. Området utgörs av en relativt stor tallrismosse med utbredda gransumpskogar i den södra kanten. En stor del av mossen är be vuxen med riktigt gamla tallar (mer än 200 år) och gransumpskogarna är rik på träd i 130-150-årsåldern. I gransumpskogarna finns även gott om död ved. I området finns även ett mindre mosse-impediment som håller på att beskogas. Här kan man studera successionsstadier från öppen mosse till slutna gransumpskog. Mossen är påverkad av dikning. Området utgör en viktig miljö för tjäder och spillkråka. Här finns även en för naturtypen typisk och rik kryptogamflora med rödlistade mossor, lavar och svampar.

Stutagölen. 6413630. 525900.

Strax söder om Stutagölen, drygt 9 km nordost Österbymo, kan du studera två skilda slags biotoper alldeles intill varandra. Det västra området, alldeles vid vändplanen, består av en vildvuxen barrskog belägen i nordostsluttning. Skogen domineras av gran, mest klen men även en del riktigt gamla och grova, många av dem har den karaktäristiska grå-rosa färgen av gammelgranlav på barken. En hel del riktigt gamla tallar växer spritt i sluttningen, vid basen av stammarna kan du se blomkålssvamp som är knuten till äldre tall. Här och där går berget i dagen och bildar små beskuggade lodytor, viktiga för mossor och lavar, i nedre delen av slänten är det mycket blockigt.

Öster om branten står en gransumpskog i en svacka, en helt annan miljö, med inblandning av björk och al. Här kan du gå längs bäcken, mellan träden som bitvis står på socklar vid vattenspeglarna och leta efter långflikmossa, vedticka och vedtrappmossa på de liggande döda granarna. Längs det sakta rinnande vattnet växer bäckbräsma och skärmstarr.

Skogen är bitvis mycket tät och den skuggade marken saknar nästan vegetation, på andra öppnare platser ser du stora mattor med thujamossa som lyser upp gläntorna med sin klargröna färg, här och där återfinns

tuvor med den y-formade stora revmossan som kräver denna fuktiga, skuggiga miljö. Vid ett litet kärr i östra delen kan du på granstammarna se den krävande kattfotslaven med sina karaktäristiska svarta fläckar som gett den dess namn.

Trangölamyren. 6396110. 509992.

Trangölamyren ligger vid länsgränsen i kommunens sydvästligaste del och är en del av ett större myrområde som till största delen ligger i Jönköpings län.

Den västra myren är en tallrismosse med martall, ganska gles skog i västra delen, måttlig tuvbildning och små öppningar där ljung dominerar. I norra kanten finns en välutbildad öppen lagg med högstarr och dybläddra. I västra och södra delen finns stora öppna laggkärr med gungflyn, här växer bl.a. flaskstarr och vitag. I östra kanten övergår laggen till ett mycket blött dråg som genomkorsar den östra myren på vägen mot Stora Trangölen i områdets sydöstra kant.

Östra myren är i ovan nämnda breda dråg be vuxen med starr, pors, ängsull, enstaka småtallar och björk. Dråget kantas i västra delen av lövkärr med vide, jolster och al i träd- och buskskikt. I fältskiktet växer t.ex. strandlysing, blåttätel, kärrsilja, fläcknycklar och slätterblomma.

Nordväst om gölen kantas dråget av tallrismossar med inslag av fastmarksholmar. I myrens nordöstra del finns ett blött kärr med vass och en del kärrsälting.

Östra delen av myren sluttar mot gölen vilket kan vara en effekt av tidigare sänkning av gölen.

Sidensvans

Österhult. 6412640. 529550.

Öster om naturreservatet Gallebo, 13 km ostnordost Österbymo ligger naturreservatet Österhult som består av barrblandskog i en östvärd sluttning där granen dominerar. Det finns också ett lövskogsparti på gammal kulturmark. Österhults naturreservat ligger på krönet av en höjd som sträcker sig 210 till 245 meter över havet. I de lägre delarna är florans rik med växter som harsyra, blåsipppa, vätteros, trolldruva och vårärt. På höjderna är marken magrare och domineras av blåbär och kruståtel med inslag av lingon, knärot och grönpyrola. På död ved i reservatet växer vedtrappmossa och ostticka. På gamla och långsamt växande granar kan du se att stammarna är klädda av den gråliga gammelgranlaven och tittar du närmre kan du se kattfotslav som är kräsen när det gäller gamla träd och skugga.

Vandringsleder

Ydre erbjuder flera leder av skiftande längd och svårighet.

Asby kyrkstig

Den gamla stigen som förr användes av kyrkobesökare, finns idag utmarkerad. Stigen går mellan Asby och Marek (Rockarps kulle) och är ca 1 mil lång. Då den här leden inte går runt så måste du antingen bli skjutsad/hämtad från ena hållet, eller helt enkelt gå fram och tillbaka. Om du ska utgå från Asby så börjar spåret på vägen ut från byn mot Norra Vi. Det finns en skylt där stigen börjar.

Norra Vi-leden

Orangemålad markering utmärker leden, som ansluter till Östgötaleden på sträckan Kisa-Österbymo. Parkering finns vid Norra Vi kyrka, som är start- och slutmål. Leden är i sin längsta sträckning ca 9 km, men du kan korta av den vid tre punkter genom att följa vägar så att du återkommer till utgångspunkten. Leden är mycket kuperad och bedöms som medelsvår. Det finns flera vackra utsiktsplatser utefter leden, som passerar två naturreservat, Vassviksberget och Kälemålen. Det finns ett flertal rastplatser och tillgång till toaletter vid Vassviken och Norra Vi badplats. Utan kaffepaus är vandringstiden ca 1.5 timmar.

Noshornsbagge

Torpöleden, en del av Östgötaleden

En rejäl vandring bjuder denna led på, 30 km i full längd men det går att välja andra vägar och korta eller dela upp sträckan via mindre vägar om man vill. Leden tar dig runt hela Torpön, du passerar bl.a. Börshult lövskog, Sveriges största alm, Börshult utsikt, Torpöns naturreservat och Bodaberget vilka är omnämnda på andra ställen i denna guide. Vid färjeläget i norr kan du besöka naturum Sommen och få till dig kunskap om livet i och kring sjön. Restaurangen och glassbaren vid färjeläget kan ju passa bra såväl före som efter vandring. Här finns också möjlighet att hyra stuga eller övernatta på camping. På Stebbarps gård hittar du glasskafé, gårdsbutik och Bed & Breakfast. Vindskydd finns i Torpöns

naturreservat vid södra änden och på östra sidan av ön vid viken intill den extremt blockiga skogen mellan Äl-gudden och Älleberget. Vandringsleden bjuder på en mycket fin naturupplevelse med öppna jordbrukslandskap med artrika betesmarker, slingriga små vägar och vilda skogar med många vackra vyer över sjön Sommen.

Jordlöpare

Ydrefors

Vid Brosjögården i Ydrefors, där det sommardag finns camping med stugor att hyra och kafé, utgår vandrings/cykelleden som är nio km lång. Den är lättgången och leder dig förbi flera små sjöar och över Skirån och Stångån via nybyggda träbroar. Ledens östra del går på asfalterad väg medan västra utgår av grusvägar, huvuddelen är ganska flack men i norr är det lite

kuperad terräng.

Leden bjuder på en fridfull natur och intressant geologi då större delen av området är uppbyggt med material som med väldig kraft spolades ut över trakten efter inlandsisens avsmältning. Längs vandringen får du även kulturhistoriska inslag såsom torpgrunder och rester av skvaltkvarnar som var vanliga i små vattendrag förr. Fauna och flora blir

lite speciell i dessa ganska magra skogsmarker men på sena sommarkvällen kan du få höra nattskärrens egenartade läte och vid sjöarna häckar fåglar som t.ex. knipa storlom och smålom. Längs stränderna finner du en mängd olika halvgräs och med riktig uppmärksamhet kan du i lingonriset få syn på den ovanliga växten ryl som är funnen i området tidigare.

I Ydre går leden mellan Svenningeby och gränsen mot Småland i sydväst, en sträcka på ca 5 mil. Längs leden kan du ta del av många vackra naturmiljöer samt kulturellt och historiskt intressanta platser. Flera av dem finns beskrivna i denna guide.

En detaljerad beskrivning av leden uppdelad på etappsträckor:

Svenningeby – Visskvarn 10,4 km

Vandringen går mestadels på småvägar. Man passerar den unika Smedstorsgården med halmtak och många gårdesgårdar. En km därifrån finns vindskydd vid sjön Driens norra strand. Mellan Målen och Stjärneberg råder skogsstigar och är medelsvår uppför Korpberget. Där njuter man av milsvid utsikt. Leden går högt vackert utmed sjön Drien. Vid Visskvarn skönjer man industrilämningar, nedlagd massafabrik och arbetarbostäder

Visskvarn – Vassviksberget 4 km

Här börjar leden vid sjön Sommens sydspets. Man passerar Visskvarnsfallen och leden går mestadels på skogsstigar. Intill landsvägen finns ett nytt omlöp för att möjliggöra fiskens vandring uppför Bulsjöån. Viss stigning upp till Stora Röja med sagolik utsikt. Vid Lilla Röja finns en mysig raststuga i ett häststall. Vid framkomsten till Vassviksberget har man en lika sagolik utsikt över Norra Vifjärden med kyrkan och byn.

Vassviksberget – Ådala 3,5 km

Lättvandrad sträcka på både småvägar och skogsstigar. Nära Lodstugan finns en välbevarad skyltad varggrop. Vid Ådala är vindskyddet vackert beläget utmed Bulsjöån.

Ådala – Bulsjö 6,7 km

Leden börjar på skogsvägar vackert utmed Bulsjöån. Lämningarna efter Sunds Bruk, masugn, passeras. Efter att man korsat Kisavägen tar skogsstigar vid uppför Fåraberget, 180 meter. Nedvandringen från berget är strapatsrik, lutning 40 gr. Vill man gå mer lättvandrat kan man följa Kisavägen fram till Jonsbo och gå skogsväg upp till leden. Vid den vackra skogstjärnen Alsjön ligger Bulegrottan med

krypgång. Gamla kolarplatser passerar man också. Skogslandskapet är kuperat.

Bulsjö – Ydregården 4,4 km

Denna sträcka går i ett kuperat vackert skogsavsnitt, både på skogsvägar och stigar. En medelsvår stigning sker uppför Mosshultsberget, som också har milsvid utsikt åt sydväst. Intill Mosshult finns en ängslada, en annorlunda raststuga. Väl framme vid Ydregården finns vandrarhem, servering och ett skomakerimuseum.

Ydregården – Brantefall 9,7 km

Ydregården ligger högt belägen med utsikt över Ydre kommuns centralort Österbymo. Från Ydregården är utsikten åt Söder milsvid. Vill man övernatta enklare finns ett vindskydd 2 km utmed leden alldeles utanför samhället. Detta vindskydd ligger utmed Bulsjöån och intill Österfors smedja. Leden fortsätter sedan på gamla järnvägsvallen. Stubbarps oskiftade by passeras likaså den högt belägna byn Helgesfall. Slutmålet på sträckan är Brantefall där vattenfallet brusar över berghällar. Här finns också kvarngrundsrester.

Brantefall – Länsgränsen 11,8 km

Intill Brantefall finns en bronsåldersgrav Drakeröret. Leden fortsätter på skogsvägar och är lättvandrad. Man passerar gårdarna Malma, Arnarp, Storäng, Katebo och Salebo. Efter Malma är leden ändrad, fortsätter på vägen mot Arnarp. När man närmar sig smålandsgränsen vid Munkebo delar sig leden i Anebyleden och Höglandsleden. På sistnämnda vandrar man på järnvägsvallen till smålandsgränsen, där ett vindskydd finns och rester av kvarn, Hästemålen.

Ordlista

Biotop: ett avgränsat område med specifika biologiska egenskaper som passar ett visst antal djur och växter.

Bronsåldern: tiden 1800 till 550 f. Kr. då nordan också hade ett varmare klimat än i dag.

Fanerogam: växt som förökar sig med frön, t.ex. örter, gräs och träd.

Gammelskogskontinuitet: område där det under lång tid funnits gamla träd, som när de dött ersatts av nya som blivit gamla.

Hackerör: stenrösen uppkomna vid forntida odling, fornåkrar. Ca 1000 år gamla.

Hamling: Att hamla träd innebär att man kapar stammen, vanligtvis på tre- fyra meters höjd, för att kunna ta hand om de kläna grenar som växer ut från kapstället. Förr gjorde man detta för att få vinterfoder till djuren, grenarna hängdes upp i knippen med löven kvar och sparades till vintern. Hamlingen upprepades med tre till fem års intervall. De viktigaste trädslagen var ask, lind, alm och lönn men även björk och sälg hamlades ibland.

Nu numera hamlar man för att träden på detta vis kan nå hög ålder eftersom de klarar påfrestningar från vind och snö bättre. Härmed blir träden intressanta för ett stort antal arter som annars skulle ha svårt att hitta lämpliga livsmiljöer.

Hävd: skötsel av främst jordbruksmark i form av bete eller slåtter.

Hässle: hasseldunge

Impediment: marker som producerar mindre än en kubikmeter per hektar och år räknas som impediment istället för skogsmark.

Inägomark: åker-, ängs- och betesmark.

Isälvs sediment: isälvs sediment som avsatts till plana områden vid isens avsmältning.

Kanjon: brant dal skapad genom att vatten eroderat ned berggrunden.

Kryptogam: växt som förökar sig med sporer, t.ex. ormbunkar, mossor och lummerväxter.

Kvill, kvillområde: när ett vattendrag delar upp sig i flera fåror som sedan sammanstrålar igen.

Kärr: myr som får sitt vatten genom tillrinning från intilliggande marker, det blir därmed näringsrikt och sankt men inte lika djupt som en mosse.

Lagg: blött långsträckt område intill fastmark mot mosse.

Lodyta: lodrät, eller nära lodrät, yta på berg som ger ett fuktigt mikroklimat genom sipprande vatten och/eller skugga.

Lund: lövskog med rik mångfald av främst växtarter.

Låga: Liggande dött träd.

Meandra: när vattendrag slingrar kraftigt, uppträder ofta på finkorniga jordar.

Morän: jordart som ej sorterats, innehåller en blandning av olika kornstorlekar från lerpartiklar upp till block.

Mosse: Myr som får allt sitt vattentillskott från nederbörden, torvdjupet blir djupt då den växer till på höjden. Mossen är en näringsfattig miljö.

Mulm: trämjöl i innanmurkna träd, ofta ek, orsakat främst av gnagande insekter.

Myr: ett samlingsnamn för mosse och kärr.

Naturskog: skog som är i det närmaste opåverkad av människan.

Odlingsröse: stenar som lagts i hög vid stenröjning av åker.

Omlöp: skapa ny sträckning av vattendrag för att fisken ska ta sig förbi vandringshinder.

Plockröse: mindre ansamlingar av stenar som lagts ihop vid svedjebruk eller annan tillfällig odling.

Strutbräken

Rasbrant: brant sluttning ofta med block som rasat ned för branten.

Ravin: brant dalgång orsakad av erosion från strömmande vatten.

Refuger, refugial miljö: områden som klarat sig från mänsklig eller naturlig (brand) påverkan i ett annars påverkat landskap.

Rullstensås: långsträckt ås i isens rörelseriktning uppbyggd av grus och sten som slipats vid avlagringen under isens avsmältning.

Rödlistad: art som anses hotad och därför upptagen på nationella rödlistan över hotade och nära hotade arter.

Sediment: jordart som avsatts och sorterats med hjälp av vatten, i sällsynta fall vind, innehåller oftast ett fåtal kornstorlekar.

Sprickdal: när berggrunden sprack upp bildades långsmala dalar med branta sidor, flera av dessa består nu av långsmala sjöar.

Upprinna: ett vattendrags början.

Urskog: skog som är helt opåverkad av mänsklig aktivitet.

Äng, slätteräng: fodermark med gräs och örter som slås regelbundet.

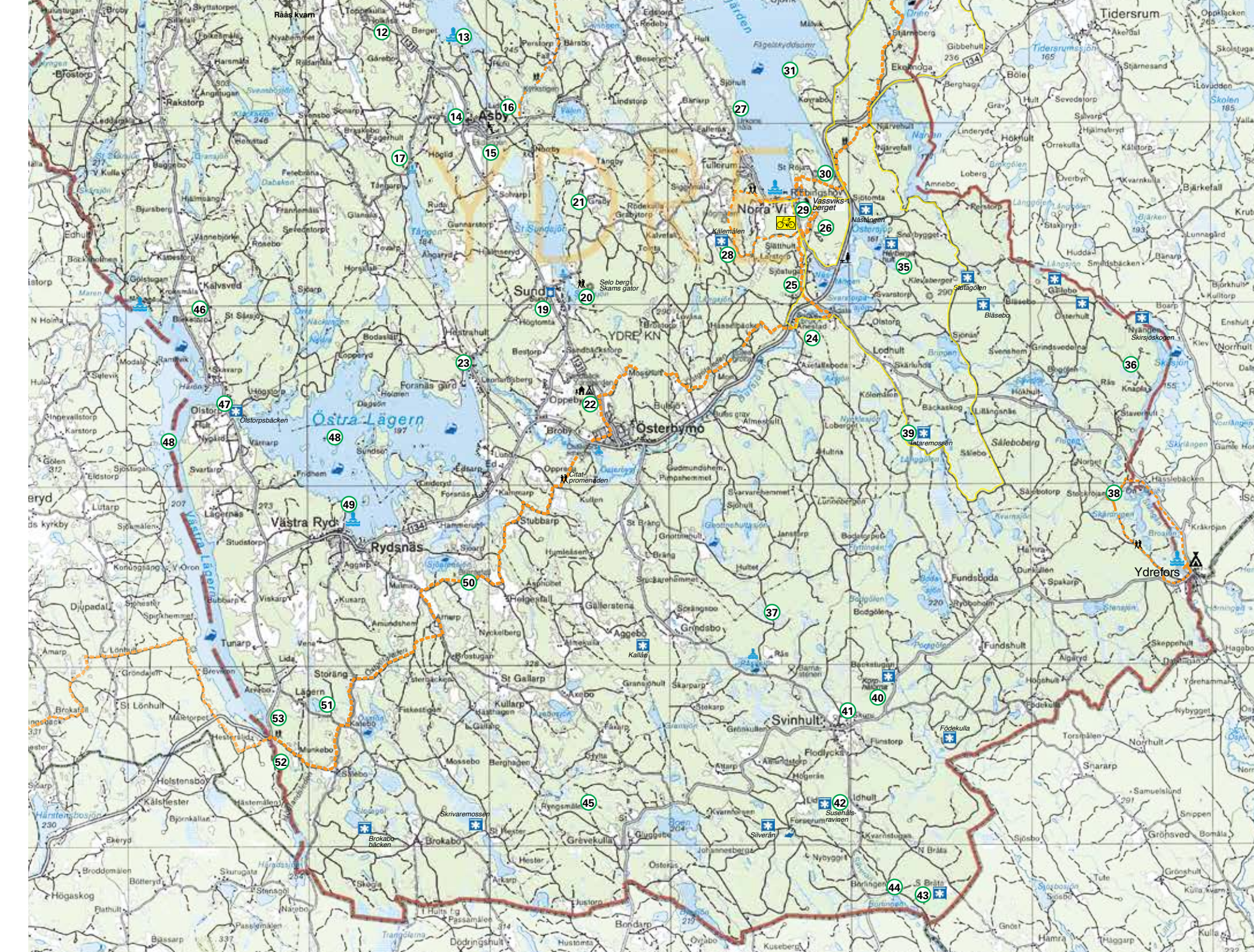
Grön sköldmossa

Dödgrävare

Herbergshult i höstskrud bortom Östersjön.

NORRA VI

25. Liten naturskog och varggrop vid Lodstugan	44
26. Stupet i gölen	45
27. Urkons håla	46
28. Kälemåla knapp	47
29. Vassviksbergets naturreservat	49
30. Kungabordet	50
31. Norra Vi-fjärdens strandskogar	51
32. Smedstorp kulturresevat	52
33. Rocks mosse naturreservat	54
34. Sjöviks naturreservat	55
35. Herbergshults och Klevaberget	56
36. Skirshammar	58

SVINHULT

37. Sandstorpsskärret med Stångåns källa	59
38. Gammelskog vid Stockröjan	60
39. Tataremossen	61
40. Korphålorna och Skuru myrliljekärr	62
41. Svinhults hembygdspark	64
42. Susehål	65
43. Södra Bråta naturreservat	66
44. Bäckdal vid Börlingen	68
45. Bira källa	69

VÄSTRA RYD

46. Skavarp	70
47. Olstorpsbäcken	71
48. Lägersjöarna	72
49. Trolle kyrka och Rydsnäs ekhage	74
50. Brantefall	75
51. Lillängsgölen	76
52. Häradsjöbäcken och Munkabo skogsback	77
53. Uvaberget	79

Med denna guide öppnar sig ett naturskönt Ydre. Ambitionen är att den ska väcka nyfikenhet och upptäckarlust om mångfalden och variationen i Ydre kommuns natur.

Guiden beskriver 53 områden av varierande art såsom naturskogar, hagmarker, utsiktsplatser, fågellokaler och vattendrag bland annat.

Några är skyddade som reservat eller biotopskyddsområde med fri utveckling medan andra kräver ständig skötsel av människan för att behålla sina värden.

Så utrusta dig med kikare, floror, gärna en GPS samt matsäck och känn dig välkommen ut för att upptäcka de stora biologiska värden som finns i Ydre.

Hornuggla

Marek, Asby udde.